

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του δοκιμίου

“The self-translator as a rewriter” της Susan Bassnett,

από το βιβλίο *Self-Translation: Brokering Originality in Hybrid Culture*.

Επόπτης: Πασχάλης Νικολάου, επίκουρος καθηγητής

Επιβλέπων: Σωτήρης Κεραμίδας, επίκουρος καθηγητής

Κωνσταντίνα Ελένη Καραμπή Ξ2015027

ΚΕΡΚΥΡΑ, 2019

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του δοκιμίου

“The self-translator as a rewriter” της Susan Bassnett,

από το βιβλίο *Self-Translation: Brokering Originality in Hybrid Culture*.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ	10
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ.....	21
ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ-ΠΗΓΗ	34
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ	34
ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΠ.....	35
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΠ	37
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ.....	38
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΛΥΣΗΣ	39
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΚΣ	46
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	49

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*«μετάφραση είναι έργον μεταφραστού (...)
εννοώ ότι τη μετάφραση την ορίζει ο πάντα
συγκεκριμένος ένας μεταφραστής που μετέρχεται
τέχνη και επιστήμη σε διαλεκτική ενότητα»¹*

Για μένα πάντα η λογοτεχνία και η μετάφραση αποτελούσαν δυο μεγάλες αγάπες, τέχνες και επιστήμες με τις οποίες ήθελα να ασχοληθώ αλλά και να τις συνδυάσω. Αυτός είναι ο βασικότερος παράγοντας, που συνέτρεξε στο να επιλέξω το παρακάτω κείμενο ως βασικό θέμα της πτυχιακής μου εργασίας. Μπορεί, βέβαια, να μην μεταφράζω προσωπικές μου λογοτεχνικές δημιουργίες αλλά προσεγγίζω τους συγκεκριμένους κλάδους του επιστητού με βάση την μέχρι σήμερα θεωρία. Αν μη τι άλλο, όπως έχω διαπιστώσει, ιδίοις όμμασι, κατά την διάρκεια των σπουδών μου, λογοτεχνία και μετάφραση συγκλίνουν σε αρκετούς βασικούς άξονες και σε μεγάλο βαθμό η ύπαρξη και η προώθηση της μίας είναι αλληλένδετη με την ύπαρξη της άλλης. Αντιμετωπίζοντας πάντα τα πράγματα υπό ένα ρομαντικό πρίσμα θέλησα με την θεματική της παρούσας εργασίας να κάνω πράξη αυτό, που είχα στο νου μου, όταν συζητώντας με την μητέρα μου για την επιλογή των σπουδών μου, αναφερόμουν σε αγαπημένους μου λογοτέχνες και έλεγα, με περίσσιο ζήλο, για το πόσο σύνηθες είναι στον χώρο οι δημιουργοί να μεταφράζουν τα ίδια τους τα έργα ή των συναδέλφων τους. Σε πείσμα των καιρών, το μόνο σίγουρο είναι πως θα επιδιώξω να πραγματοποιήσω το όνειρό μου.

¹ Κεντρωτής, Γιώργος. (2012). *Ανάποδα Ψαλίδια: γλώσσα, μετάφραση, λογοτεχνία, ποδόσφαιρο*. Αθήνα: Δίαυλος, σελ. 264-265.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε από την προπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας Κωνσταντίνα-Ελένη Καραμπή κατά το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019. Μέλη της Επιτροπής Εποπτείας αποτέλεσαν ο επίκουρος καθηγητής Πασχάλης Νικολάου, ως επόπτης και ο επίκουρος καθηγητής Σωτήρης Κεραμίδας, ως επιβλέπων.

Το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας αποτελεί η μετάφραση και ο σχολιασμός αποσπάσματος του δοκιμίου της Susan Bassnett, “The self-translator as a rewriter”, που περιλαμβάνεται στο βιβλίο *Self-Translation: Brokering Originality in Hybrid Culture*. Το κείμενο-πηγή (ΚΠ) έχει συνταχθεί στην αγγλική γλώσσα και από αυτήν μεταφέρθηκε στην γλώσσα-στόχο (ΓΣ), την ελληνική εν προκειμένω. Για λόγους έκτασης και περιορισμού των λέξεων στον κανονισμό της πτυχιακής εργασίας, και χωρίς να εφαρμοστεί κάποιο άλλο κριτήριο, το απόσπασμα, που αναφέρεται στον Rabindranath Tagore έμεινε εκτός της μεταφραστικής διαδικασίας. Όπως προέκυψε έπειτα από έρευνα, καθώς το δοκίμιο δεν έχει μεταφραστεί στην ελληνική, η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι πρωτότυπη.

Όσον αφορά τον τρόπο, που έχει διαρθρωθεί η εργασία, αρχικά παρατίθεται το ΚΣ, που ακολουθείται από το ΚΠ. Έπεται ο σχολιασμός αυτών καθώς, επίσης, ο σχολιασμός της μεταφραστικής διαδικασίας και η αξιολόγηση της ποιότητας του μεταφράσματος. Στο τέλος, παρατίθεται η βιβλιογραφία στην οποία στηρίχθηκα για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Συγγραφέας του ΚΠ το οποίο επιλέξαμε να μεταφράσουμε είναι η πολυγραφότατη και πολυβραβευμένη Susan Bassnett (1945-)· μια από τις πλέον γνωστές θεωρητικούς της μετάφρασης και της συγκριτικής λογοτεχνίας της οποίας η εργογραφία περιλαμβάνει δεκάδες τίτλους βιβλίων. Αν και είναι λιγότερο γνωστή για τις λογοτεχνικές κριτικές, τις ποιητικές της δημιουργίες και το δημοσιογραφικό της έργο, έχει, γενικότερα, διαγράψει μακρά πορεία στον χώρο των γραμμάτων και οπωσδήποτε όχι μόνο στον τομέα των μεταφραστικών σπουδών. Σπούδασε και δίδαξε σε πολλές, κυρίως ευρωπαϊκές, χώρες μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η Δανία, η Ιταλία και η Αγγλία. Γνωρίζει δε περίπου δέκα ξένες γλώσσες. Το όνομά της έχει ταυτιστεί με το Πανεπιστήμιο του Γουόργουικ (αντιπρύτανης) και το Κέντρο

Βρετανικών και Συγκριτικών Πολιτισμικών Σπουδών το οποίο και ίδρυσε κατά τη δεκαετία του 1980 .

Έχοντας στρέψει το ενδιαφέρον της όχι μόνο στην μελέτη της μετάφρασης και τον βαθμό κατά τον οποίο μπορεί να επηρεάσει την παγκόσμια λογοτεχνία, αλλά και την σχέση, που αναπτύσσει η πρώτη με το θέατρο, τον πολιτισμό, την διαμόρφωση της ιστορίας της λογοτεχνίας, την μνήμη και το φύλο, το περιεχόμενο των έργων της -είτε είναι συλλογικοί τόμοι είτε μονογραφίες- καλύπτει ένα ευρύτατο θεματολογικό βεληνικές. Πιο συγκεκριμένα, η εργογραφία της πραγματεύεται ακόμα και εκ διαμέτρου αντίθετες χρονικές περιόδους, από την ιταλική Αναγέννηση μέχρι την μεταποικιοκρατική περίοδο της Ινδίας αλλά και προσωπικότητες, από τον Shakespeare μέχρι την Sylvia Plath.

Το πρώτο έργο, που δημοσίευσε, έφερε τον τίτλο *Translation Studies* (1980) και αποτελεί έκτοτε ένα έργο αναφοράς για τις μεταφραστικές σπουδές. Στην ιστοσελίδα του British Council αναφέρεται με χρονολογική σειρά η δημοσιευμένη εργογραφία της Susan Bassnett (μεταφράσεις και πρωτότυπα έργα) ως εξής:²

2013 *Translation Studies: New Accents*

2012 *Feminist Experiences: The Women's Movement in Four Cultures*

2011 *Political Discourse, Media and Translation*

2011 *Reflections on Translation*

2008 *Translation in Global News*

2008 *Ted Hughes*

2006 *The Translator as Writer*

2005 *Sylvia Plath: An Introduction to the Poetry*

2002 *Exchanging Lives: Poems and Translations*

2001 *Britain at the Turn of the Twenty-First Century*

1999 *Translation Studies Revisited*

1998 *Post-colonial Translation: Theory and Practice*

² British Council. (2011). *Susan Bassnett : Bibliography*. Τελευταία πρόσβαση: 4 Σεπτεμβρίου, 2019 στο <https://literature.britishcouncil.org/writer/susan-bassnett>.

1997 *Studying British Cultures*

1997 *Cultural Learning - Language Learning: Selected Papers from the Second British Studies Conference, Prague, 18-20 October 1996*

1996 *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*

1996 *Translating Literature*

1996 *Studying British Cultures: An Introduction*

1996 *Three Tragic Actresses: Siddons, Rachel, Ristori*

1993 *Comparative Literature*

1993 *Shakespeare: The Elizabethan Plays*

1993 *Language through Literature: Creative Language Teaching through Literature*

1993 *Luigi Pirandello in the Theatre: A Documentary Record*

1991 *The Family Tree: An Illustrated Novel/ Margo Glantz*

1991 *The Flame/Gabriele D'Annunzio*

1990 *Translation, History and Culture*

1990 *Knives and Angels: Women Writers in Latin America*

1989 *Magdalena: International Women's Experimental Theatre*

1989 *File on Pirandello*

1988 *Bernhardt, Terry, Duse: The Actress in Her Time*

1988 *Ariadne's Thread: Polish Women Poets*

1988 *Elizabeth I: A Feminist Perspective*

1987 *Sylvia Plath*

1987 *Le Metamorfosi del Testo Drammatico: T. Griffiths, C. Hampton, E. Bond, S. Shepard*

1986 *Feminist Experiences: The Women's Movement in Four Cultures*

1983 *Luigi Pirandello*

1981 *Frauenstudien: Theorie und Praxis in den USA und Grossbritannien*

1980 *Translation Studies*

1969 *The Renaissance City/Giulio C. Argan*

Παρόλα ταύτα, όπως αναφέρεται στην ίδια ιστοσελίδα, η συγγραφέας έχει παραδεχτεί «... όλη μου τη ζωή υπάρχουν στο μυαλό μου περισσότερες από μία γλώσσες. Μεταφράζω για να οικοδομώ γέφυρες, που ενώνουν γλώσσες και πολιτισμούς και συγγράφω για να καταλάβω την διαδικασία οικοδόμησης των γέφυρών, είτε αυτές αφορούν στην σημερινή εποχή είτε στο παρελθόν»³ (σε δική μου απόδοση). Σε πλήρη συσχετισμό με αυτήν την παραδοχή, στο δοκίμιο, που επιλέξαμε να μεταφράσουμε, η Bassnett μελετά έναν νέο κλάδο των μεταφραστικών σπουδών, αυτόν της αυτομετάφρασης (self-translation) θέλοντας όχι μόνο να καταγράψει αυτήν την πρακτική αλλά και να την ερμηνεύσει.

³ British Council. ο.π.: «All my life I have had more than one language in my head. I translate to build bridges between languages and cultures and I write to understand the processes of bridge construction, today and in previous ages».

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

CHAPTER ONE

The self-translator as rewriter

Susan Bassnett

Abstract: *This chapter considers the multilingual work of a range of writers – including Nancy Huston, Rabindranath Tagore, Ngugi Wa Thiong’o, Amalia Rosselli and Samuel Beckett – and argues that the concept of self-translation is misleading and unnecessary. All these writers negotiate between languages in different ways, and for different reasons. Borges’ witty dismissal of originality serves as a framework concept, along with Andre Lefevere’s redefinition of all translation as rewriting.*

Research across the landscape of Translation Studies over the last decades has diversified to the point where we could say that there are now a number of clearly discernible pathways. One such pathway, that has been one of the most significant approaches to translation, is polysystems theory, which evolved through the 1970s and 1980s, and has led in particular to a great deal of valuable research into the history of the transmission of translations over time. Ever since Itamar Even-Zohar first suggested that variations in translation activity in different cultures were not only apparent but could also be mapped, scholars have investigated the role played by translated texts in literary systems with surprising results, and such investigations continue to proliferate. One clear manifestation of this line of approach has been research into changing norms of translation, along with a re-evaluation of translation as a literary activity, and of the role played by translation as a shaping force in the history of different literatures.

The dominance of polysystems theory and Descriptive Translation Studies in the 1980s gave way to the cultural turn of the 1990s. When Andre Lefevere and I edited the collection of essays, *Translation, History and Culture* in 1990, we argued that the object of study had been redefined and that what had come to be studied ‘is the text

embedded within its network of both source and target cultural signs' (12). Translation Studies, following the cultural turn, should employ tools not only from linguistics and literary studies but also from cultural history and cultural studies. What was needed was greater understanding of the complexities of the translation process in toto, of the agency of the translator, of the socioeconomic factors that determine the selection and publication of translations, of the diffusion of translations in the target culture and of the ways in which translation serves to construct an image of an author, a literature or even of a whole society for a target readership.

The cultural turn has led to a vast amount of important work into the sociocultural aspects of translation. Emily Apter, Bella Brodzki, Michael Cronin, Edwin Gentzler, Harish Trivedi, Sherry Simon, Maria Tymoczko, Lawrence Venuti and many others have written important books that take thinking about translation into new, exciting realms. Venuti's theorizing about the invisible translator in particular has been highly influential. In his book that first appeared in 1995, *The Translator's Invisibility*, Venuti explored the history of translation in the Anglo-American tradition and concluded that the emphasis placed in that tradition on creating an illusion of fluency, by which he means creating the impression that a text has not been translated at all, both marginalizes translation as a literary activity and serves to make the translator seem invisible. Post-colonial translation scholars developed the idea of the translator's invisibility to highlight ways in which an uneven balance of power between languages and literatures had been exploited in translation. 1 It is important to remember that translation plays a vital role in determining how a society receives work produced at another time and in another culture, and far from being an invisible filter through which a text passes, the role of the translator is fundamental. Lefevere's call for translation to be re-labelled 'rewriting' strikes a powerful chord; rewriters, he argues are 'responsible for the general reception and survival of works of literature among non-professional readers, who constitute the great majority of readers in our global culture, to at least the same, if not a greater extent than the writers themselves' (1).

The cultural turn in Translation Studies opened the way to a proliferation of research into the politics and economics of translation, into the inequitable power relationships between languages and literatures, into ethical issues and into the agency of translators. At the same time, we have witnessed a growing number of leading international literary figures such as Seamus Heaney, Ted Hughes, Eva Hoffman or

Milan Kundera both engaging in translation themselves and writing about translation, which doubtless reflects the reality of today's globalized world where millions of people have, through choice or necessity, become bi- or multilingual.

Translation has therefore assumed a global significance that it did not have in previous generations. Hence Bella Brodzki can argue that translation is as significant as gender in that it underwrites 'all cultural transactions from the most benign to the most venal' (2). At this juncture we can see translation studies and the study of comparative and world literature starting to come together in their investigations of the translator/rewriter. What is just beginning to develop, as greater attention focuses on the translator as rewriter, is a more profound investigation into individuals who write in more than one language, writers who may (or may not) be categorized as 'self-translators'.

The term 'self-translation' is problematic in several respects, but principally because it compels us to consider the problem of the existence of an original. The very definition of translation presupposes an original somewhere else, so when we talk about self-translation, the assumption is that there will be another previously composed text from which the second text can claim its origin. Yet many writers consider themselves as bilinguals and shift between languages, hence the binary notion of original–translation appears simplistic and unhelpful. Nancy Huston, the Canadian author who writes versions of her novels in French and in English (just to note: her first language was English) deliberately rejects such facile labelling. In a public interview at the University of Toronto, Victoria College, on 24 February 2003, she dismissed attempts to persuade her to adhere to the original– translation dichotomy:

Do I take the same liberties with the French language as I do English?

No idea. Don't want to know. . . .

In that same interview she professes herself to be uncomfortable with the shift between languages, wishing that she could make a definitive choice, but instead has to accept that she is 'Handicapped in both, not happy, not satisfied', adding that 'because if you've got two languages, you haven't really "got" any at all'.

Significantly, when her *Cantique des plaines* won a major award for Canadian French language fiction, there were protests because it was held by some to be not an original

work but rather a translation of her Plainsong, which speaks volumes about the differentiation in status between what is seen as 'original' and what is seen as 'translation'. In Huston's case, the choice of languages appears to be an impulse driven by issues of identity, as she wrestles with a sense of discomfort in both her languages. Her work implies that there is neither an original nor a translation, rather there are two versions of a piece of writing in two languages, each with its own set of significations.

Huston has drawn an intriguing and powerful parallel between the self-translator struggling to exist in two distinct languages and a child caught up in her parent's divorce, running back and forth between father and mother:

trying to explain mummy to daddy and daddy to mummy, listen you guys, it may not sound like it but in fact you're saying exactly the same thing, listen listen, you're compatible, stay together, don't break up, don't fly apart, don't destroy us all by destroying your marriage, (. . .) why such a deep rift between anglophones and francophones, the important things are the same in all our lives, aren't they? (personal communication)

Yet by the end of the process, Huston acknowledges that she feels a sense of satisfaction at being able to tell the same stories in two languages: 'as if that somehow proved that I'm not a schizophrenic, not crazy. Because ultimately the same person in both languages' (personal communication). To Nancy Huston, self-translation is difficult and painful because it appears at first to expose gaps between languages, to raise the spectre of a divided mind and of a divided world, but when the translation is completed, the gaps are closed, the process has become a healing one and the self-translator is no longer caught between languages but able to exist fully in both. Huston acknowledges that, somehow, the split between her two language selves has been healed through translation.

Borges saw shifting between languages simply as part of a creative process that drew upon a variety of sources. He declared that he always rewrote, that he repeated himself, even going so far as to accuse himself, ironically, of plagiarism:

I have read so much and I have heard so much. I admit it: I repeat myself. I confirm it: I plagiarize. We are all the heirs of millions of scribes who have already written down all that is essential a long time before us. We are all copyists . . . there are no longer any original ideas. (Borges in Kristal 135)

For Borges, creativity in writing practice was indissolubly linked to reading; texts are endlessly being transmitted and retransmitted so that any notion of a point of origin, of an original, becomes absurd. Borges would have loved the Internet, I think, for here too notions of originality dissolve. We have only to look at multilingual advertising to become aware that what is going on here is not so much translation of a single original, but rather target- focussed versions of a template intended to market a particular product. Reading the instructions of a globally marketed product in a range of languages shows subtle (and not-so-subtle differences) in the presentation of that product for different consumers, suggesting that rather than there having been a single source text from which translations have been made, there has been a product template which is then modified in accordance with the expectations and conventions of the target audience.

In her book on the Brazilian writer and self-translator, Joao Ubaldo Ribeiro, Maria Alice Gonçalves Antunes stresses the importance of the differences between different language readers. If writers write with a particular readership in mind, then once their work is translated, a whole new set of readers need to be identified. Her book, which is yet to appear in English, is one of the few volumes that tackles the question of self-translation and endeavours to provide an overview of some of the issues. She draws attention, for example, to the practice of writers such as Mario Vargas Llosa whose knowledge of the target language is good enough to enable them to work closely with their translators, a practice that may be said to border on self-translation, and through close analysis of some of Joao Ubaldo Ribeiro's work, she examines the degrees of modification that have taken place between his Portuguese and English versions. Her conclusion is that understanding self-translation is highly complex: on the one hand, there is the question of the role played by a different readership, while on the other hand there are other factors linked to an individual writer's own creativity. She suggests that some of the changes introduced by Ribeiro derive from his wish to conform to the expectations of his English-language readership, while ensuring that specifically Brazilian cultural signs are not lost. Yet she also concedes that 'a certain number of changes can be attributed to the author's desire to rewrite his own original' (253).

The urge to rewrite in other languages is by no means a recent phenomenon. Long before the Internet, some writers were consciously experimenting with languages in an endeavour to find an authentic voice. We can see such a process at work in the

writing of Amalia Rosselli, the poet who composed in English, French and Italian before finally settling down to write in Italian, publishing *Serie ospedaliera* in 1963. In the following brief extract from her 'Diario in tre lingue', written in 1955–6, we can trace how her reading in all three languages failed at that stage in her life to help her determine which linguistic path to follow in her own work:

dal francese si passa al surrealismo

nell'italiano predomina il concreto, verso greco-latino inconscio, anche

stornello

Montale-Proust

italian stornello popolare

greek-latin prose

Joyce, frantumazione

surrealismo (french)

classici

argots

Chinois

strutture lingue straniere

eliot-religious

nous voulons nous rapprocher du contenu

(de ses droigts humides)

'per dir la verita non son contenta di nessuna di queste'. (76)

Rosselli referred to her early writings as poetic exercises during the process of deciding which language to write in; English she saw as primarily a language in which to write about religion, while French offered her surrealism and Italian was the language of 'concrete rhythms'. In some of her poems she switches languages, while her sequence *October Elizabethans* is a kind of pastiche, composed in an artificial mock-Elizabethan

English. For Rosselli, moving around linguistically was a means of finding her poetic voice and establishing her own poetic identity.

For other writers, the decision to change languages may be linked to a desire to speak to a wider readership, as in the case of Milan Kundera who shifted from Czech to French, though another factor here may well be the flight from a language and a culture that has painful associations. Vladimir Nabokov is another famous example of a writer shifting from his native tongue, constrained by circumstances to become creative in a learned language. Nabokov, however, had a very low opinion of translation, and in his 'On translating *Eugene Onegin*' compared translation to 'A parrot's screech, a monkey's chatter', even going so far as to declare it 'a profanation of the dead' (1). In compensation, Nabokov wanted mountainous footnotes, paratexts that would compensate for all that was lost in the shift from one language to another. If Nabokov felt that translation was profanation of the dead, we may imagine how gravely he viewed translation of the living.

Not all writers are driven by circumstances to write in a globally significant language. The case of a writer like Ngugi Wa Thiongo reveals a shift of language as a means of asserting the status of a minority language. Ngugi chose to make a political statement by rejecting English, the global language, preferring to write in Gikuyu, despite the obvious implications of turning his back on the Anglophone market. In an autobiographical essay, he explains the reasons for this decision. It seemed natural, he declares, to have started writing in English while a student at university in Kampala in the 1960s, because the writers he was reading and studying wrote in English, and the new wave of African and Caribbean writers in whom he found inspiration were also writing in English. It was not until he came to work with a radical community theatre group in 1977 that he began to write in Gikuyu, and following a spell in prison as a political activist, he wrote his first novel in that language.

Ngugi's account of his movement between languages highlights the significance of translation. 'Looking back', he declares, 'I realized that I have always lived in translation' (18). Gikuyu was his first language, English became the language of education, writing in English 'became a literary act of mental translation' (18). Ngugi asserts that writing in a language that is not one's mother tongue becomes an act of mental translation, and raises the important question of how much of one's own

language is then retained in that mentally translated text. The decision to break with English was for him a liberation, in that he no longer felt constrained by having to signal through the medium of English that his characters were speaking in an African language. He explains how his decision to switch back to his mother tongue was life-enhancing for him and resolved an identity crisis with which he had lived for decades:

One of the saddest results of writing in English was that, through mental translation of my creative process, I had lost what would have been the 'original text' in Gikuyu. It was lost in the mind. It did not exist. Writing in Gikuyu directly now ensured the existence of the original text. Its life was not dependent on translation. (19)

He then endeavoured to translate his Gikuyu novel into English, but was not satisfied with the result, for by endeavouring to make his new readers aware of the African language of the original, through 'bending' the target language so as to try and suggest some of the original rhythms and structures, he ended up with an unintentional result, that of making the wise and complex African characters appear simple and childlike in English. His next novel was translated by someone else who avoided the pitfalls of mental translation, but in 2006 he published his own translation of another of his Gikuyu novels, *Wizard of the Crow*. Here, Ngugi points out that his strategy was different: he was determined not to make the source language intrude into the target language, and instead engaged in what he calls constant dialogue with both languages:

Quite often I found myself having to translate a draft I had thought was complete, only to find, in the process of translation, that there the original was inadequate. The muse would possess me again and I would go to the Gikuyu original, write more drafts, which I later subjected to yet another translation into English. (20)

What Ngugi sketches in this brief essay is a gradual recognition that self-translation involves far more than working from a source text and rendering it into another language; rather, it involves rewriting across and between languages, with the notion of an original as a fluid rather than a fixed concept.

The question as to whether writers such as Ngugi wa Thion'go or Nancy Huston may be termed 'self-translators' is a tricky one, though referring to them as 'bilingual writers' presents another set of problems. There may be many reasons why a writer

changes language, in some cases without ever returning to the first language, in other cases moving around between languages, perhaps across genres or text types. Whether such writers can be termed 'self-translators', however, is a moot point. Translating one's own writing seems to involve more than interlingual transfer, it involves reconstructing, perhaps, as Ngugi puts it, being possessed once again by the Muse and starting off along another creative path. What is clear is that the concept of the original in self-translation is far more fluid than in other kinds of translation, and indeed raises doubts as to whether an original can be said to exist at all.

[...]

Umberto Eco, who has become increasingly fascinated by translation, has explored the complex semiotic processes involved when texts move across linguistic and cultural boundaries. Eco acknowledges that sometimes he has acted as a co-translator, working closely with someone translating his work, and he recognizes the inevitability of changes made that become evident when a text is adjusted to fit into a new universe of discourse. Eco's thoughts about translation as rewriting shed light on the apparent unfaithfulness of self-translators such as those discussed in this chapter, where neither Beckett nor Tagore, for example, appeared constrained by any concept of a fixed 'original'. In an essay entitled 'Translating and being Translated', he declares himself forced to use the terminology of rewriting:

There are cases in which the loss involved in adhering strictly to the text is quite irreparable. In such cases, if we wish to obtain the same effect that the text was designed to provide, we have to *rewrite*. (57)

Where then is the boundary between self-translating and rewriting? Lefevere sees such a boundary as non-existent, for all translation involves rewriting in a more or less overt manner. All the self-translators discussed in this chapter have effectively rewritten their work, in some cases operating in a kind of dialogic way with something that might be termed an original, in other cases acknowledging an identity shift as they rework what they have written and so create another original. There is, of course, always some kind of relationship between the two texts, but, as we have seen when reading the Beckett poems side by side, that relationship is surely one of creative reworking, an example of a writer choosing to rewrite for a new readership.

Michael Riffaterre states bluntly that ‘whereas units of meaning may be words or phrases or sentences, the unit of significance is the text’ (6). When we compare ‘originals’ with ‘translations’ all too often the focus is on individual units of meaning: scholars rummage around, pointing out something lost here, something added there, something distorted, something overlooked. But if we think in terms of the text being the unit of significance, then we are better placed to accept the idea of translation as rewriting, albeit recognizable as rewriting because of the move across languages. If we consider the translation/rewriting in a Borgesian manner, as one of many drafts or readings of a text, then we can dispense with the terminology of self-translation altogether and look more holistically at a writer’s work.

Works cited

- Bassnett, Susan and Andre Lefevere, eds. *Translation, History and Culture*. London: Pinter, 1990. Print.
- Bassnett, Susan and Harish Trivedi, eds. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. London: Routledge. 1999. Print.
- Beckett, Samuel. *Poems in English*. New York: Grove, 1961. Print.
- Brodzki, Bella. *Can These Bones Live: Translation, Survival and Cultural Memory*. Stanford: Stanford UP, 2007. Print.
- Dingwaney, Anuradha and Carol Maier, eds. *Between Languages and Cultures: Translation and Cross-Cultural Texts*. Pittsburgh: U of Pittsburgh P, 1995. Print.
- Eco, Umberto. *Experiences in Translation*. Trans. Alastair McEwen. Toronto: U of Toronto P, 2001. Print.
- Gonçalves Antunes, Maria Alice. *O respeito pelo original: João Ubaldo Ribeiro e a autotradução*. San Paolo: Annablume, 2009. Print.
- Huston, Nancy. *Personal Communication*. 2011. Print.
- . Untitled. University of Toronto, Victoria College. 24 Feb. 2003. Public Interview.
- Kristal, Efrain. *Invisible Work: Borges and Translation*. Nashville: Vanderbilt UP, 2002. Print.
- Lefevere, Andre. *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London: Routledge, 1992. Print.
- Mukherjee, Sujit. *Translation as Recovery*. Delhi: Pencraft International, 2004. Print.
- Nabokov, Vladimir. ‘On translating Eugene Onegin’. *Eugene Onegin: A Novel in Verse*. Aleksandr Sergeevich Pushkin. Trans. Vladimir Nabokov. Princeton: Princeton UP, 1991. Print.
- Ngugi wa Thiong’o. ‘My life In-Between languages’. *Translation Studies* 2.1 (2009): 17–21. Print.

- Niranjana, Tejaswini. *Siting Translation: History, Post-structuralism, and the Colonial Context*. Berkeley: U of California P, 1992. Print.
- Pound, Ezra. 'Cavalcanti'. *Literary Essays*. London: Faber, 1934. 149–200. Print.
- Pushkin, Aleksandr Sergeevich. *Eugene Onegin: A Novel in Verse*. Trans. Vladimir Nabokov. Princeton: Princeton UP, 1991. Print.
- Radice, William. 'Tagore the World Over: English as the Vehicle'. *Tagore's Gifts to English*. Commonwealth Club, London, 22 Mar. 2006. Web. www.williamradice.com/Recent%20Events/Tagore_the_world_over.htm
- Riffaterre, Michael. *Semiotics of Poetry*. Bloomington and London: Indiana UP, 1978. Print.
- Rosselli, Amalia. *Primi scritti 1952–1963*. Milan: Guanda, 1980. Print.
- Sengupta, Mahasweta. 'Translation, Colonialism and Poetics: Rabindranath Tagore in Two Worlds'. *Translation, History and Culture*. S. Bassnett and A. Lefevere, 1990. London: Pinter Publishers, 1990. 56–63. Print.
- Tagore, Rabindranath. *Gitanjali (Song Offerings)*. Intro. William Butler Yeats. Boston: International Pocket Library, 2000.
- Tymoczko, Maria and Edwin Gentzler, eds. *Translation and Power*. Amherst: U of Massachusetts P, 2002. Print.
- Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge, 1995. Print.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο αυτομεταφραστής ως εκ νέου συγγραφέας

Susan Bassnett

Περίληψη: Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάζεται το πολύγλωσσο έργο μια σειράς συγγραφέων – συμπεριλαμβανομένων των Nancy Huston, Rabindranath Tagore, Ngugi Wa Thiong’o, Amalia Rosselli και Samuel Beckett – και υποστηρίζεται ότι η έννοια της αυτομετάφρασης είναι παραπλανητική και περιττή. Καθένας από αυτούς τους συγγραφείς ταλαντεύεται μεταξύ των γλωσσών με διαφορετικούς τρόπους και για διαφορετικούς λόγους. Απέναντι στην έννοια της πρωτοτυπίας, ο Borges είναι ευφύως απορριπτικός. Από την θέση του αυτή, που λειτουργεί ως έννοια-πλαίσιο και σε συνδυασμό με τον επαναπροσδιορισμό του Andre Lefevere καταλήγουν πως κάθε μετάφραση θεωρείται ως εκ νέου συγγραφή.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η έρευνα στο ευρύτερο πεδίο των μεταφραστικών σπουδών έχει προχωρήσει σε τέτοιο βαθμό που θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχει πλέον ένα πλήθος από σαφώς διακριτές κατευθύνσεις. Μία τέτοια κατεύθυνση, που αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές μεταφραστικές προσεγγίσεις, είναι η θεωρία των πολυσυστημάτων, η οποία εξελίχθηκε κατά την δεκαετία του 1970 και του 1980. Πιο συγκεκριμένα, έχει οδηγήσει σε μια ιδιαίτερα πολύτιμη έρευνα σχετικά με την ιστορία της μετάδοσης των μεταφράσεων στην πάροδο του χρόνου. Από τότε που ο Itamar Even-Zohar πρώτος πρότεινε ότι οι μεταβολές της μεταφραστικής δραστηριότητας στους διάφορους πολιτισμούς, είναι όχι μόνο εμφανείς αλλά και ότι μπορούν να χαρτογραφηθούν, οι μελετητές έχουν εξετάσει τον ρόλο, που διαδραματίζουν τα μεταφρασμένα κείμενα στα λογοτεχνικά συστήματα λαμβάνοντας απρόσμενα αποτελέσματα. Και οι έρευνες συνεχίζουν να αυξάνονται. Μια σαφής πρακτική που σχετίζεται με αυτήν την γραμμή προσέγγισης είναι η έρευνα, που αφορά στην αλλαγή των νορμών της μετάφρασης σε συνδυασμό με μια εκ νέου αξιολόγηση της μετάφρασης ως λογοτεχνικής δραστηριότητας, και του ρόλου της μετάφρασης ως δύναμης, ικανής να διαμορφώσει την ιστορία των διαφορετικών λογοτεχνιών.

Η κυριαρχία της θεωρίας των πολυσυστημάτων και των περιγραφικών

μεταφραστικών σπουδών, κατά τη δεκαετία του 1980, άνοιξε το δρόμο για την πολιτισμική στροφή της δεκαετίας του 1990. Όταν ο Andre Lefevere και εγώ επιμελούμασταν τη συλλογή δοκιμίων, *Translation, History and Culture* που κυκλοφόρησε το 1990, συμφωνήσαμε στο γεγονός ότι το αντικείμενο της μελέτης έπρεπε να επαναπροσδιοριστεί και ότι καλούμασταν να μελετήσουμε «το κείμενο που ενσωματώνεται εντός του δικτύου των πολιτισμικών ενδεικτών, τόσο του πολιτισμού-πηγής όσο και του πολιτισμού-στόχου» (12). Οι μεταφραστικές σπουδές, που σχετίζονται με την πολιτισμική στροφή, θα έπρεπε να χρησιμοποιούν όχι μόνο εργαλεία από τη γλωσσολογία και τις λογοτεχνικές μελέτες, αλλά και από την πολιτισμική ιστορία και τις πολιτισμικές σπουδές. Αυτό, που ήταν αναγκαίο, ήταν η βαθύτερη κατανόηση της πολυπλοκότητας της μεταφραστικής διαδικασίας στο σύνολό της, της υπηρεσίας του μεταφραστή, των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων, που καθορίζουν την επιλογή και δημοσίευση των μεταφράσεων, της εξάπλωσης των μεταφράσεων στον πολιτισμό-στόχο και του τρόπου με τον οποίο η μετάφραση συμβάλλει στην δημιουργία της εικόνας του συγγραφέα, της λογοτεχνίας ή ακόμη και μιας ολόκληρης κοινωνίας για ένα στοχευμένο αναγνωστικό κοινό.

Η πολιτισμική στροφή έχει οδηγήσει σε ένα τεράστιο όγκο σημαντικών εργασιών, που αφορούν στις κοινωνικοπολιτιστικές πτυχές της μετάφρασης. Οι Emily Apter, Bella Brodzki, Michael Cronin, Edwin Gentzler, Harish Trivedi, Sherry Simon, Maria Tymoczko, Lawrence Venuti και πολλοί άλλοι έχουν γράψει σημαντικά βιβλία, που κατευθύνουν την σκέψη περί μεταφράσεως σε νέα, συναρπαστικά όρια. Ιδιαίτερα, η θεωρία του Venuti σχετικά με την αφάνεια του μεταφραστή άσκησε βαθύτατη επιρροή. Στο βιβλίο του, *The Translator's Invisibility*, που πρώτη φορά κυκλοφόρησε το 1995, ο Venuti ερευνά την ιστορία της μετάφρασης στην αγγλοαμερικανική παράδοση. Καταλήγει δε στο συμπέρασμα ότι, σε αυτή την παράδοση, δίνεται έμφαση στην δημιουργία μιας ρέουσας γλώσσας, με την οποία εννοεί ότι δημιουργείται ένα κείμενο, που δίνει την εντύπωση ότι δεν έχει μεταφραστεί, γεγονός, που περιθωριοποιεί την μετάφραση ως λογοτεχνική δραστηριότητα αλλά και συντελεί στο να παραμένει ο μεταφραστής αφανής. Ερευνητές στο χώρο της μεταποικιακής μετάφρασης ανέπτυξαν την ιδέα περί αφάνειας του μεταφραστή προκειμένου να αναδείξουν τους τρόπους με τους οποίους έχει αξιοποιηθεί στην μετάφραση μια άνιση ισορροπία ισχύος μεταξύ γλωσσών και λογοτεχνιών. Είναι σημαντικό να έχουμε υπ' όψιν ότι η μετάφραση διαδραματίζει ένα ζωτικό ρόλο στον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο μια κοινωνία προσλαμβάνει ένα έργο, που παράχθηκε σε μία άλλη χρονική στιγμή, σε έναν άλλο

πολιτισμό και καθώς δεν υπάρχει ένα αόρατο φίλτρο μέσα από το οποίο περνά το κείμενο, ο ρόλος του μεταφραστή παραμένει θεμελιώδης. Η παρότρυνση του Lefevere να ονομαστεί η μετάφραση ως *εκ νέου συγγραφή* φαίνεται ότι είχε μεγάλη απήχηση. Υποστηρίζει ότι οι εκ νέου συγγραφείς «έχουν τουλάχιστον ανάλογη ευθύνη με τους ίδιους τους συγγραφείς, αν όχι και μεγαλύτερη, καθώς είναι υπεύθυνοι για τη γενικότερη πρόσληψη και επιβίωση των λογοτεχνικών έργων στους μη επαγγελματίες αναγνώστες, οι οποίοι αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των αναγνωστών μας στην παγκόσμια κουλτούρα». (1).

Η πολιτισμική στροφή στις μεταφραστικές σπουδές άνοιξε τον δρόμο για την διάδοση της έρευνας στην πολιτική και την οικονομία της μετάφρασης, στην άνιση σχέση ισχύος μεταξύ γλωσσών και λογοτεχνιών, στα ζητήματα ηθικής και στην υπηρεσία των μεταφραστών. Την ίδια στιγμή, έχει παρατηρηθεί ένας αυξανόμενος αριθμός κορυφαίων διεθνών λογοτεχνικών μορφών όπως οι Seamus Heaney, Ted Hughes, Eva Hoffman και Milan Kundera, οι οποίοι εμπλέκονται στην μετάφραση των ίδιων τους των κειμένων αλλά και γράφουν περί μεταφράσεως, γεγονός, που αναμφίβολα αντανάκλα την πραγματικότητα του σημερινού παγκοσμιοποιημένου κόσμου, όπου εκατομμύρια άνθρωποι, είτε από επιλογή είτε από ανάγκη, έχουν γίνει δίγλωσσοι ή πολύγλωσσοι.

Κατά συνέπεια, η μετάφραση έχει λάβει παγκόσμια διάσταση την οποία δεν διέθετε κατά τις προηγούμενες γενιές. Ως εκ τούτου, η Bella Brodzki επιβεβαιώνει το γεγονός ότι η μετάφραση είναι τόσο σημαντική ως είδος, από την στιγμή που καλύπτει «όλες τις πολιτισμικές συναλλαγές από την πιο αβλαβή μέχρι την πιο βλαβερή» (2). Σε αυτό το σημείο μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι μεταφραστικές μελέτες και η μελέτη της συγκριτικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας συγκλίνουν σε ότι αφορά στις έρευνές τους σχετικά με τον μεταφραστή- εκ νέου συγγραφέα. Αυτό που μόλις άρχισε να αναπτύσσεται, ενώ δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στον μεταφραστή ως εκ νέου συγγραφέα, είναι μια πιο βαθιά έρευνα σχετικά με τα άτομα, που γράφουν σε περισσότερες από μία γλώσσες, δηλαδή σε συγγραφείς, που μπορεί (ή και όχι) να χαρακτηριστούν ως *αυτομεταφραστές*.

Ο όρος *αυτομετάφραση* είναι προβληματικός από πολλές απόψεις, αλλά κυρίως επειδή μας ωθεί στο να θεωρούμε ως πρόβλημα την ύπαρξη πρωτοτύπου. Καθώς ο βασικός ορισμός της μετάφρασης προϋποθέτει πως κάπου υπάρχει ένα πρωτότυπο, όταν μιλάμε για αυτομετάφραση πάλι υποθέτουμε ότι υπάρχει ένα άλλο κείμενο το οποίο συντάχθηκε προγενέστερα και από το οποίο προέρχεται το δεύτερο κείμενο.

Παρόλο που πολλοί συγγραφείς θεωρούν τους εαυτούς τους δίγλωσσους και ελίσσονται μεταξύ των γλωσσών, το δίπολο πρωτοτύπου–μεταφράσματος φαντάζει απλοϊκό και άχρηστο. Η Nancy Huston, η канаδή συγγραφέας, που διασκευάζει τα μυθιστορήματά της στη γαλλική και την αγγλική γλώσσα (πληροφοριακά να αναφέρουμε ότι η μητρική της γλώσσα ήταν η αγγλική) αρνείται ηθελημένα να φέρει ένα τόσο αυθαίρετο χαρακτηρισμό. Στις 24 Φεβρουαρίου του 2003, σε δημόσια συνέντευξή της στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο, Victoria College, αρνήθηκε να υιοθετήσει την αντιθετικότητα πρωτοτύπου–μεταφράσματος:

«Έχω στην γαλλική γλώσσα τις ίδιες ελευθερίες, που έχω στην αγγλική;
Δεν έχω ιδέα. Αλλά κι ούτε θέλω να μάθω...»

Στην ίδια συνέντευξη εξομολογήθηκε ότι η ίδια αισθάνεται άβολα που ελίσσεται ανάμεσα στις δύο γλώσσες ευχόμενη να μπορούσε να είχε μια και μοναδική επιλογή. Αντ’ αυτού όμως, πρέπει να αποδεχθεί ότι είναι «σε μειονεκτική θέση και στις δύο γλώσσες, δεν είναι ούτε χαρούμενη, ούτε ικανοποιημένη», προσθέτοντας ότι «κατέχοντας δύο γλώσσες, στην ουσία δεν κατέχεις καμία».

Ενδεικτικά, όταν το έργο της *Cantique des plaines* κέρδισε ένα σημαντικό βραβείο, ως μυθιστόρημα στην γαλλική γλώσσα του Καναδά, υπήρξαν διαμαρτυρίες επειδή κάποιοι αμφισβήτησαν την πρωτοτυπία του έργου, θεωρώντας το ως μετάφραση του βιβλίου της *Plainsong*, γεγονός, που μαρτυρά πολλά για τη διαφοροποίηση ανάμεσα στο τι θεωρείται ως πρωτότυπο και τι ως μετάφρασμα. Στην περίπτωση της Huston, η επιλογή γλώσσας μοιάζει να είναι μια παρόρμηση στην οποία οδηγείται λόγω ταυτότητας, καθώς η ίδια παλεύει με μια αίσθηση δυσφορίας ανάμεσα στις δύο γλώσσες. Συνεπάγεται ότι το έργο της δεν ανταποκρίνεται στο δίπολο πρωτοτύπου–μεταφράσματος αλλά πρόκειται για δύο εκδοχές ενός έργου σε δύο γλώσσες όπου η καθεμία έχει συνταχθεί ανάλογα με το δικό της σύνολο σημασιών.

Η Huston προτάσσει έναν ενδιαφέροντα, ισχυρό παραλληλισμό ανάμεσα στον αυτομεταφραστή, που μοχθεί να ισορροπήσει ανάμεσα σε δύο διαφορετικές γλώσσες, με εκείνο το παιδί, που εξαιτίας του διαζυγίου των γονιών του, τρέχει από και προς τον πατέρα ή την μητέρα του προσπαθώντας να εξηγήσει στον καθένα κάθε φορά:

«κοιτάζτε να δείτε βρε παιδιά, μπορεί να μην φαίνεται, αλλά στην πραγματικότητα λέτε ακριβώς το ίδιο πράγμα, ακούστε με, ακούστε με, εσείς

οι δύο ταιριάζετε, μείνετε μαζί, μην χωρίσετε, μην τα τινάζετε όλα στον αέρα, μην μας καταστρέψετε όλους καταστρέφοντας τον γάμο σας, (. . .) γιατί να υπάρχει ένα τόσο βαθύ ρήγμα μεταξύ γαλλόφωνων και αγγλόφωνων, αφού τα σημαντικά πράγματα στην ζωή είναι κοινά για όλους, έτσι δεν είναι;» (προσωπική επικοινωνία)

Ωστόσο, στο τέλος της διαδικασίας, η Huston αντιλαμβάνεται ότι νιώθει ένα αίσθημα ικανοποίησης αφού είναι σε θέση να πει τις ίδιες ιστορίες σε δύο γλώσσες «λες και με αυτόν τον τρόπο απέδειξα ότι δεν είμαι σχιζοφρενής, ούτε τρελή. Επειδή, σε τελική ανάλυση, πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο και στις δύο γλώσσες» (προσωπική επικοινωνία). Για την Nancy Huston, η αυτομετάφραση είναι δύσκολη και επίπονη διαδικασία, διότι εξ αρχής υπογραμμίζει τα κενά μεταξύ των γλωσσών, μεγεθύνει το χάσμα ενός διαιρεμένου μυαλού και ενός διαιρεμένου κόσμου. Όταν, όμως, η μετάφραση έχει ολοκληρωθεί, τα κενά έχουν γεμίσει, η διαδικασία έχει μετατραπεί σε θεραπεία και ο αυτομεταφραστής δεν είναι πλέον μετέωρος μεταξύ των γλωσσών αλλά απολύτως ικανός να εκφραστεί και στις δυο. Η Huston αναγνωρίζει ότι, με κάποιο τρόπο, το χάσμα μεταξύ των δύο γλωσσικών εαυτών της έχει γεφυρωθεί μέσω της μετάφρασης.

Ο Borges αντιμετώπισε τη ταλάντευση μεταξύ των γλωσσών απλά ως μέρος μιας δημιουργικής διαδικασίας, που βασίζεται σε μια πληθώρα πηγών. Δήλωσε, ότι πάντα οδηγούταν σε εκ νέου συγγραφή, ότι επαναλάμβανε τον εαυτό του και ότι ακόμη, ειρωνικά πάντα μιλώντας, έφτανε στο σημείο να αυτοκατηγορείται για λογοκλοπή:

«Έχω διαβάσει και έχω ακούσει τόσα πολλά. Το παραδέχομαι. Επαναλαμβάνομαι. Το επιβεβαιώνω. Κάνω λογοκλοπή. Είμαστε όλοι διάδοχοι εκατομμυρίων συγγραφέων, που έχουν ήδη καταγράψει όλα όσα είναι ουσιώδη πολύ καιρό πριν από μας. Είμαστε όλοι αντιγραφείς . . . δεν υπάρχουν πλέον πρωτότυπες ιδέες». (Borges στο Kristal, 135)

Για τον Borges, η δημιουργικότητα στην πρακτική της γραφής υπήρξε άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανάγνωση. Τα κείμενα μεταδίδονται και αναμεταδίδονται αενάως με τέτοιο τρόπο, που κάθε ιδέα περί σημείου πρωτοτυπίας είναι πλέον παράλογη. Νομίζω ότι ο Borges θα λάτρευε το Διαδίκτυο, καθώς αυτό καταρρίπτει κάθε θεωρία περί πρωτοτυπίας. Χρειάζεται μόνο να εξετάσουμε τις πολύγλωσσες διαφημίσεις για να αντιληφθούμε ότι αυτό, που συμβαίνει, σε αυτήν την περίπτωση, δεν είναι απλά η μετάφραση ενός πρωτοτύπου, αλλά μάλλον στοχοθετημένες εκδοχές του προτύπου,

που σκοπό έχουν την προώθηση ενός συγκεκριμένου προϊόντος. Κατά την ανάγνωση των οδηγιών ενός προϊόντος, που έχει προωθηθεί παγκοσμίως, σε μια ποικιλία γλωσσών, εντοπίζονται λεπτές διαφορές (ή και όχι τόσο λεπτές) στην παρουσίασή του για διαφορετικούς καταναλωτές, γεγονός, που υποδηλώνει ότι, αντί να υπάρχει ένα ενιαίο κείμενο-πηγή (ΚΠ) με βάση το οποίο προκύπτουν οι μεταφράσεις, υπάρχει ένα πρότυπο για το προϊόν, το οποίο στη συνέχεια προσαρμόζεται στις προσδοκίες και τις συμβάσεις του στοχευμένου κοινού.

Η Maria Alice Gonçalves Antunes, στο βιβλίο της, που αφορά στον βραζιλιάνο συγγραφέα και αυτομεταφραστή, Joao Ubaldo Ribeiro, τονίζει τη σημασία των διαφορών, που υπάρχουν ανάμεσα στους αναγνώστες των διαφορετικών γλωσσών. Αν οι συγγραφείς γράφουν έχοντας κατά νου ένα συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό, όταν αργότερα το έργο τους τεθεί προς μετάφραση, θα πρέπει να προσαρμοστεί σε ένα εντελώς νέο σύνολο αναγνωστών. Το βιβλίο της, που ακόμα δεν έχει κυκλοφορήσει στην αγγλική γλώσσα, αποτελεί έναν από τους λίγους τόμους που πραγματεύονται το θέμα της αυτομετάφρασης και προσπαθεί να παρουσιάσει μια σύνοψη ορισμένων ζητημάτων της. Εστιάζει την προσοχή της, για παράδειγμα, στην πρακτική συγγραφέων, όπως ο Mario Vargas Llosa, των οποίων οι γνώσεις για την γλώσσα-στόχο (ΓΣ) είναι αρκετές ούτως ώστε να έχουν τη δυνατότητα να συνεργαστούν στενά με τους μεταφραστές, μια πρακτική που μπορούμε να πούμε ότι αγγίζει τα όρια της αυτομετάφρασης. Επίσης, μέσα από την εκτενή ανάλυση ορισμένων έργων του Joao Ubaldo Ribeiro, εξετάζει τον βαθμό κατά τον οποίο τροποποιήθηκαν οι πορτογαλικές και αγγλικές εκδοχές του. Το συμπέρασμα της είναι ότι η κατανόηση της αυτομετάφρασης είναι ιδιαίτερα περίπλοκη καθώς από τη μία πλευρά, υπάρχει το ζήτημα του ρόλου, που διαδραματίζει το εκάστοτε αναγνωστικό κοινό, ενώ από την άλλη πλευρά, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες, που συνδέονται μεμονωμένα με την δημιουργικότητα του εκάστοτε συγγραφέως. Προτείνει ότι ορισμένες από τις αλλαγές, που εισήγαγε ο Ribeiro, απορρέουν από την επιθυμία του να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του αγγλόφωνου αναγνωστικού κοινού του, διασφαλίζοντας, παράλληλα, ότι δεν χάνονται συγκεκριμένοι βραζιλιάνικοι πολιτισμικοί ενδείκτες. Ακόμη, παραδέχεται ότι «ένας ορισμένος αριθμός αλλαγών αποδίδεται στην επιθυμία του συγγραφέα να συγγράψει εκ νέου το δικό του πρωτότυπο» (253).

Η ανάγκη για εκ νέου συγγραφή σε άλλες γλώσσες δεν είναι, σε καμία περίπτωση, πρόσφατο φαινόμενο. Πολύ πριν από το Διαδίκτυο, ορισμένοι συγγραφείς πειραματιζόνταν συνειδητά με τις γλώσσες αναζητώντας μια αυθεντική φωνή.

Μπορούμε να δούμε έναν τέτοιο πειραματισμό στην γραφή της Amalia Rosselli, της ποιήτριας, που συνέθεσε στην αγγλική, γαλλική και ιταλική γλώσσα πριν να αποφασίσει τελικά να γράψει στην τελευταία, εκδίδοντας το *Serie ospedaliera*, το 1963. Στο παρακάτω σύντομο απόσπασμα από το έργο της *Diario in tre lingue*, που γράφτηκε το 1955-6, μπορούμε να εντοπίσουμε πώς η αναγνωστική της εμπειρία στις τρεις αυτές γλώσσες, σε αυτό το στάδιο της ζωής της, απέτυχε να την βοηθήσει να προσδιορίσει ποια γλωσσική διαδρομή να ακολουθήσει στο δικό της έργο:

dal francese si passa al surrealismo

nell'italiano predomina il concreto, verso greco-latino inconscio, anche

stornello

Montale-Proust

italian stornello popolare

greek-latin prose

Joyce, frantumazione

surrealismo (french)

classici

argots

Chinois

strutture lingue straniere

eliot-religious

nous voulons nous rapprocher du contenu

(de ses droigts humides)

‘per dir la verita non son contenta di nessuna di queste’. (76)

Η Rosselli χαρακτήρισε τα πρώτα της γραπτά ως ποιητικές ασκήσεις κατά την διαδικασία επιλογής της γλώσσας στην οποία θα έγραφε. Επέλεξε την αγγλική γλώσσα κυρίως ως γλώσσα στην οποία μπορούσε να γράψει για τη θρησκεία, την γαλλική επειδή ανταποκρίνονταν στον σουρεαλισμό της και την ιταλική για συγκεκριμένους ρυθμούς. Σε κάποια από τα ποιήματα ταλαντεύεται μεταξύ των γλωσσών, ενώ η

ακολουθία σονέτων *October Elizabethans* είναι ένα είδος απομίμησης, που έχει συντεθεί σε μια τεχνητή ψευδοελισαβετιανή αγγλική γλώσσα. Για την Rosselli, το να ελίσσεται γλωσσικά υπήρξε το μέσο για να βρει την ποιητική της φωνή και να εδραιώσει τη δική της ποιητική ταυτότητα.

Για άλλους συγγραφείς, η απόφαση να εναλλάσσουν τις γλώσσες μπορεί να συνδέεται με την επιθυμία να επικοινωνήσουν με ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, όπως στην περίπτωση του Milan Kundera, που εναλλάσσει την τσεχική με την γαλλική γλώσσα, ενώ ένας άλλος παράγοντας μπορεί κάλλιστα να είναι η απομάκρυνση από μια γλώσσα και μια κουλτούρα, από την οποία πηγάζουν αρνητικοί συνειρμοί. Ο Vladimir Nabokov είναι ένα άλλο ιδιαίτερα γνωστό παράδειγμα συγγραφέα, που ταλαντεύεται από και προς την μητρική του γλώσσα, εξαναγκασμένος λόγω των περιστάσεων να γίνει δημιουργικός σε μια επίκτητη γλώσσα. Ωστόσο, ο Nabokov, είχε μια πολύ άσχημη γνώμη για την μετάφραση, και στο έργο *On translating Eugene Onegin* την παρομοίασε με την «στριγκλιά ενός παπαγάλου, την φλυαρία μιας μαϊμούς». Ακόμη, έφτασε στο σημείο να δηλώσει ότι πρόκειται για «βεβήλωση των νεκρών» (1). Για να αντισταθμίσει την αρνητική αντίληψή του απέναντι στην μετάφραση, ο Nabokov ήθελε εκτενείς υποσημειώσεις και περικείμενα στοιχεία που θα συμπλήρωναν όλα όσα χάθηκαν κατά την μετάβαση από τη μια γλώσσα στην άλλη. Αν ο Nabokov αισθάνθηκε ότι η μετάφραση ήταν βεβήλωση των νεκρών, μπορούμε να φανταστούμε πόσο σοβαρά θα αντιμετώπιζε τη μετάφραση των ζωντανών.

Δεν οδηγούνται όλοι οι συγγραφείς στο να συγγράψουν σε μια παγκοσμίως διαδεδομένη γλώσσα ανάλογα με τις περιστάσεις. Η περίπτωση του συγγραφέα, Ngugi Wa Thiong'o παρουσιάζει την ταλάντευση μεταξύ των γλωσσών ως μέσο για την επιβολή του καθεστώτος μιας μειονοτικής γλώσσας. Ο Ngugi επέλεξε να κάνει μια πολιτική δήλωση απορρίπτοντας την αγγλική, την παγκόσμια γλώσσα, προτιμώντας να γράψει στη γλώσσα κικούγιου, παρά τις προφανείς επιπτώσεις, που θα είχε το γεγονός ότι απέρριπτε την αγγλόφωνη αγορά. Σε ένα αυτοβιογραφικό δοκίμιο, εξηγεί τους λόγους, που τον οδήγησαν σε αυτήν την απόφαση. Φαινόταν φυσικό, δηλώνει, που άρχισε να γράφει στην αγγλική, ενώ ήταν φοιτητής στο πανεπιστήμιο της Καμπάλα, κατά τη δεκαετία του 1960, καθώς τόσο οι συγγραφείς, που διάβαζε και μελετούσε όσο και το νέο κύμα των συγγραφέων της Αφρικής και της Καραϊβικής από τους οποίους εμπνεύστηκε, έγραφαν στην αγγλική. Αυτό συνέβαινε μέχρι το 1977, όταν κλήθηκε να συνεργαστεί με μια ριζοσπαστική ομάδα θεάτρου κοινότητας, που άρχισε να γράφει στην κικούγιου και αφού πέρασε ένα διάστημα στη φυλακή με την κατηγορία του

πολιτικού ακτιβιστή, έγραψε το πρώτο του μυθιστόρημα στη γλώσσα αυτή.

Η εξήγηση, που έδωσε ο Ngugi για την ταλάντευσή του μεταξύ των γλωσσών υπογραμμίζει τη σημασία της μετάφρασης. «Κοιτάζοντας πίσω», δηλώνει, «συνειδητοποίησα ότι πάντα ζούσα στη μετάφραση» (18). Η κικούγιου ήταν η πρώτη του γλώσσα. Η αγγλική έγινε η γλώσσα της εκπαίδευσης και η συγγραφή σε αυτήν «έγινε μια λογοτεχνική πράξη νοερής μετάφρασης» (18). Ο Ngugi ισχυρίζεται ότι η συγγραφή σε μια γλώσσα, που δεν είναι η μητρική, αποτελεί πράξη νοερής μετάφρασης, και θέτει το σημαντικό ερώτημα του κατά πόσο η γλώσσα κάποιου διατηρείται σε ένα νοερά μεταφρασμένο κείμενο. Η απόφαση να απαλλαγεί από τα Αγγλικά υπήρξε για τον ίδιο απελευθέρωση καθώς πλέον δεν ένιωθε καταπιεσμένος να δείξει, μέσω της αγγλικής γλώσσας, ότι οι χαρακτήρες του μιλούσαν μια αφρικανική γλώσσα. Εξηγεί πως η απόφασή του να επιστρέψει στη μητρική του ήταν αναζωογονητική για τον ίδιο, δίνοντας τέλος στην κρίση ταυτότητας την οποία βίωνε για δεκαετίες:

«Ένα από τα πιο θλιβερά αποτελέσματα, που προκάλεσε το γεγονός ότι συνέγραφα στην αγγλική γλώσσα ήταν ότι, κατά την δημιουργική διαδικασία μέσω της νοερής μετάφρασης, έχανα το πρωτότυπο κείμενο, που θα είχα δημιουργήσει στην κικούγιου. Χανόταν στο μυαλό μου. Δεν υπήρχε. Πλέον, η συγγραφή στην κικούγιου εξασφάλισε άμεσα την ύπαρξη του πρωτότυπου κειμένου. Η ύπαρξή του δεν εξαρτιόταν από τη μετάφραση». (19)

Στη συνέχεια, προσπάθησε να μεταφράσει στην αγγλική το μυθιστόρημα, που έγραψε στην κικούγιου αλλά δεν ήταν ικανοποιημένος από το αποτέλεσμα. Προσπαθώντας να κάνει το νέο αναγνωστικό κοινό να θέλει να μάθει την αφρικανική γλώσσα του πρωτοτύπου, απλοποιούσε τη ΓΣ και εφαρμόζοντας και προτείνοντας κάποιους από τους βασικούς ρυθμούς και τις δομές της, κατέληξε σε ανεπιθύμητο αποτέλεσμα, να κάνει δηλαδή τους σοφούς και πολύπλοκους χαρακτήρες του αφρικάνικου κειμένου να μοιάζουν απλοί και παιδικοί στην αγγλική γλώσσα. Το επόμενο μυθιστόρημά του μεταφράστηκε από κάποιον άλλο, που απέφυγε τις παγίδες της νοερής μετάφρασης. Το 2006, δημοσίευσε τη δική του μετάφραση για ένα άλλο μυθιστόρημά του, γραμμένο στην κικούγιου, με τον τίτλο *Wizard of the Crow*. Σε αυτήν την περίπτωση, ο Ngugi επισημαίνει ότι η στρατηγική του ήταν διαφορετική. Ήταν αποφασισμένος να μην επιτρέψει στην ΓΠ να εισβάλλει στη ΓΣ αλλά να ασχοληθεί με αυτό που ο ίδιος αποκαλεί συνεχή διάλογο μεταξύ των δύο γλωσσών.

«Αρκετά συχνά, συνειδητοποιούσα ότι έμπαινα στην διαδικασία να μεταφράσω

ένα προσχέδιο, που νόμιζα ότι ήταν πλήρες, για να ανακαλύψω κατά τη μεταφραστική διαδικασία πως τελικά το πρωτότυπο ήταν ανεπαρκές. Η Μούσα θα με κυρίευε ξανά και θα με πήγαινε πίσω στο πρωτότυπο στην κικούγιου, να γράψω περισσότερα προσχέδια, τα οποία αργότερα θα υπόκεινται σε μια ακόμη μετάφραση προς την αγγλική» (20).

Αυτό, που σκιαγραφεί ο Ngugi σε αυτό το σύντομο δοκίμιο είναι η σταδιακή συνειδητοποίηση ότι η αυτομετάφραση δεν περιλαμβάνει απλά την μεταφορά ενός ΚΠ από μια γλώσσα σε μια άλλη, αλλά πολύ περισσότερο συμπεριλαμβάνει την εκ νέου συγγραφή μεταξύ των γλωσσών υπό την έννοια ότι το πρωτότυπο είναι μάλλον μια αφηρημένη και όχι μια παγιωμένη ιδέα.

Το ερώτημα αν συγγραφείς όπως ο Ngugi Wa Thiong’o ή η Nancy Huston μπορούν να αποκαλούνται *αυτομεταφραστές* είναι δύσκολο να απαντηθεί. Από την άλλη, εάν χαρακτηριστούν ως *δίγλωσσοι συγγραφείς*, προκύπτει ένα άλλο σύνολο προβλημάτων. Μπορεί να υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους ένας συγγραφέας αλλάζει γλώσσα, σε ορισμένες περιπτώσεις χωρίς ποτέ να επιστρέψει στην μητρική του γλώσσα, ενώ σε άλλες περιπτώσεις κινείται μεταξύ των γλωσσών, ίσως ανάλογα με το εκάστοτε είδος ή τύπο κειμένου. Ωστόσο, το αν οι συγγραφείς αυτοί μπορούν να χαρακτηριστούν *αυτομεταφραστές* είναι αμφιλεγόμενο ζήτημα. Η μετάφραση του τρόπου γραφής κάποιου άλλου φαίνεται να περιλαμβάνει κάτι παραπάνω από την διαγλωσσική μεταφορά. Περιλαμβάνει την ανακατασκευή, ίσως, όπως το θέτει ο Ngugi, το γεγονός ότι η Μούσα θα τον κυρίευε ξανά, για να ξεκινήσουν μαζί (με τον μεταφραστή) μια άλλη δημιουργική πορεία. Αυτό, που καθίσταται σαφές είναι ότι η έννοια του πρωτότυπου στην αυτομετάφραση είναι πολύ πιο αφηρημένη σε σχέση με τα άλλα είδη μετάφρασης, και πράγματι θέτει το ερώτημα, κατά πόσο μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ένα πρωτότυπο υπάρχει.

[...]Rabindranath Tagore

Ο Umberto Eco, που γοητευόταν όλο και περισσότερο από τη μετάφραση, έχει διερευνήσει το σύστημα των σημειωτικών διεργασιών, που πραγματοποιούνται όταν τα κείμενα κινούνται πέρα από γλωσσικά και πολιτισμικά όρια. Αναγνωρίζει δε ότι μερικές φορές έχει λειτουργήσει ως από κοινού μεταφραστής, συνεργαζόμενος στενά με κάποιον, που μεταφράζει το έργο του, καθώς και το αναπόφευκτο των αλλαγών, που

πραγματοποιούνται όταν ένα κείμενο προσαρμόζεται σε ένα νέο γλωσσικό σύμπαν. Οι απόψεις του Eco σχετικά με τη μετάφραση ως εκ νέου συγγραφή ανέδειξε την προφανή απιστία των αυτομεταφραστών, όπως στις περιπτώσεις, που συζητήθηκαν στο παρόν κεφάλαιο, όπου ούτε ο Beckett, ούτε ο Tagore, για παράδειγμα, δεν φάνηκε να περιορίζονται από καμία ιδέα περί παγιωμένου πρωτοτύπου. Σε ένα δοκίμιο με τίτλο «Translating and being Translated», ο ίδιος δηλώνει αναγκασμένος να χρησιμοποιήσει την ορολογία της εκ νέου συγγραφής.

«Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η απώλεια, που συνεπάγεται η αυστηρή προσκόλληση στο κείμενο, ενδέχεται να είναι ανεπανόρθωτη. Σε τέτοιες περιπτώσεις, αν θέλουμε να επιτύχουμε το ίδιο αποτέλεσμα με εκείνο του πρωτοτύπου, με βάση το οποίο σχεδιάστηκε το κείμενο, πρέπει να το συγγράψουμε εκ νέου». (57)

Πού βρίσκονται, επομένως, τα όρια μεταξύ αυτομετάφρασης και εκ νέου συγγραφής; Ο Lefevere θεωρεί αυτά τα όρια ανύπαρκτα καθώς για όλους η μετάφραση, με έναν περισσότερο ή λιγότερο εμφανή τρόπο, περιλαμβάνει την επανεγγραφή. Όλοι οι αυτομεταφραστές, που συζητήθηκαν σε αυτό το κεφάλαιο έχουν επιτυχώς συγγράψει εκ νέου το έργο τους, είτε επιχειρώντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα είδος διαλόγου με κάτι που θα μπορούσε να οριστεί ως πρωτότυπο, είτε αναγνωρίζοντας, σε άλλες περιπτώσεις, ότι αλλάζουν ταυτότητα ενώ επανεπεξεργάζονται αυτό που έχουν γράψει δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα άλλο πρωτότυπο. Υπάρχει, βέβαια, πάντα κάποια σχέση ανάμεσα στα δύο κείμενα, αλλά, όπως έχουμε διαπιστώσει κατά την αντιπαραβολική ανάγνωση των ποιημάτων του Beckett - χαρακτηριστικό παράδειγμα συγγραφέα ο οποίος επιλέγει να συγγράψει εκ νέου ένα κείμενο για ένα νέο αναγνωστικό κοινό-, αυτή η σχέση είναι σίγουρα μια δημιουργική επανάληψη,.

Ο Michael Riffaterre δηλώνει απερίφραστα ότι «ενώ οι λέξεις, οι φράσεις ή οι προτάσεις μπορεί να είναι μονάδες με νόημα, *η μονάδα με σημασία είναι το κείμενο*» (6). Όταν συγκρίνουμε *πρωτότυπα* με *μεταφράσματα* πολύ συχνά η προσοχή εστιάζεται σε μεμονωμένες μονάδες νοήματος. Οι μελετητές το ψάχνουν εξαντλητικά, επισημαίνοντας πως κάτι χάθηκε εδώ, κάτι προστέθηκε εκεί, κάτι παραποιήθηκε, κάτι παραλήφθηκε. Εάν όμως υιοθετήσουμε την άποψη κατά την οποία το κείμενο αποτελεί σημασιολογική μονάδα ίσως να μπορέσουμε να αποδεχτούμε ευκολότερα την ιδέα ότι η μετάφραση είναι εκ νέου συγγραφή, ωστόσο αναγνωρίσιμη, λόγω της κίνησης

ανάμεσα στις γλώσσες. Αν προσεγγίσουμε την μετάφραση ως εκ νέου συγγραφή όπως ο Borges, δηλαδή ως ένα από τα πολλά σχέδια ή μια από τις πολλές αναγνώσεις ενός κειμένου, τότε μπορούμε να απαλλαγούμε εντελώς από την ορολογία της αυτομετάφρασης και να δούμε πιο σφαιρικά το έργο ενός συγγραφέα.

Αναφορές

Bassnett, Susan και Andre Lefevere, επιμ. *Translation, History and Culture*. Λονδίνο: Pinter, 1990. Print.

Bassnett, Susan και Harish Trivedi, επιμ. *Post-colonial Translation: Theory and Practice*. Λονδίνο: Routledge. 1999. Print.

Beckett, Samuel. *Poems in English*. Νέα Υόρκη: Grove, 1961. Print.

Brodzki, Bella. *Can These Bones Live: Translation, Survival and Cultural Memory*. Στάνφορντ: Stanford UP, 2007. Print.

Dingwaney, Anuradha και Carol Maier, επιμ. *Between Languages and Cultures: Translation and Cross-Cultural Texts*. Πίτσμπουργκ: U of Pittsburgh P, 1995. Print.

Eco, Umberto. *Experiences in Translation*. μτφ. Alastair McEwen. Τορόντο: U of Toronto P, 2001. Print.

Gonçalves Antunes, Maria Alice. *O respeito pelo original: João Ubaldo Ribeiro e a autotradução*. Σαν Πάολο: Annablume, 2009. Print.

Huston, Nancy. Προσωπική Επικοινωνία. 2011. Print.

—. Άτιτλο. Πανεπιστήμιο του Τορόντο, Victoria College. 24 Feb. 2003. Δημόσια Συνέντευξη.

Kristal, Efrain. *Invisible Work: Borges and Translation*. Νάσβιλ: Vanderbilt UP, 2002. Print.

Lefevere, Andre. *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. Λονδίνο: Routledge, 1992. Print.

Mukherjee, Sujit. *Translation as Recovery*. Δελχί: Pencraft International, 2004. Print.

Nabokov, Vladimir. 'On translating Eugene Onegin'. *Eugene Onegin: A Novel in Verse*. Aleksandr Sergeevich Pushkin. μτφ. Vladimir Nabokov. Πρίνστον: Princeton UP, 1991. Print.

Ngugi wa Thiong'o. 'My life In-Between languages'. *Translation Studies* 2.1 (2009): 17–21. Print.

Niranjana, Tejaswini. *Siting Translation: History, Post-structuralism, and the Colonial Context*. Μπέρκλεϋ: U of California P, 1992. Print.

Pound, Ezra. 'Cavalcanti'. *Literary Essays*. Λονδίνο: Faber, 1934. 149–200. Print.

- Pushkin, Aleksandr Sergeevich. *Eugene Onegin: A Novel in Verse*. μτφ. Vladimir Nabokov. Πρίστον, Princeton UP, 1991. Print.
- Radice, William. 'Tagore the World Over: English as the Vehicle'. *Tagore's Gifts to English*. Commonwealth Club, Λονδίνο, 22 Μαρ. 2006. Διαθέσιμο στο Διαδίκτυο στο: www.williamradice.com/Recent%20Events/Tagore_the_world_over.htm
- Riffaterre, Michael. *Semiotics of Poetry*. Μπλούμινγκτον και Λονδίνο: Indiana UP, 1978. Print.
- Rosselli, Amalia. *Primi scritti 1952–1963*. Μιλάνο: Guanda, 1980. Print.
- Sengupta, Mahasweta. 'Translation, Colonialism and Poetics: Rabindranath Tagore in Two Worlds'. *Translation, History and Culture*. S. Bassnett και A. Lefevere, 1990. Λονδίνο: Pinter Publishers, 1990. 56–63. Print.
- Tagore, Rabindranath. *Gitanjali (Song Offerings)*. Εισαγωγή. William Butler Yeats. Βοστώνη: International Pocket Library, 2000.
- Tymoczko, Maria και Edwin Gentzler, επιμ. *Translation and Power*. Άμερστ: U of Massachussetts P, 2002. Print.
- Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Λονδίνο: Routledge, 1995. Print.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ-ΠΗΓΗ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Στο βιβλίο *Self-Translation: Brokering Originality in Hybrid Culture*, που κυκλοφόρησε το 2013 υπό την επιμέλεια του Antony Cordingley, μέσα από 12 επιλεγμένα δοκίμια παρουσιάζονται οι θεωρίες διαφόρων αυτομεταφραστών (*self-translators*) ανά τον κόσμο καθώς και τα χαρακτηριστικά σημεία του έργου τους. Καθένας από αυτούς έχει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερη βαθμό, συμβάλλει στην εξέλιξη της μεταφραστικής θεωρίας. Στο εν λόγω βιβλίο αναλύονται, επίσης, οι προκλήσεις, που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι αυτομεταφραστές λόγω της ταλάντευσης του διαιρεμένου μυαλού, του δίγλωσσου ή πολύγλωσσου έργου, της εμπειρίας ή της σύγκρουσης της μεταφραστικής τους φιλοσοφίας με τις παραδεδεγμένες αλήθειες, που αφορούν στο μεταφραστικό γίγνεσθαι. Γενικότερα, μέσω της αμφισβήτησης των συμβατικών ορισμών της μεταφραστικής θεωρίας και των κλασικών μεν, προβληματικών δε δίπολων περί πρωτοτύπου-μεταφράσματος, συγγραφέως-μεταφραστή, καθίσταται σαφές το γεγονός ότι υπάρχει πλέον επιτακτική ανάγκη για υπέρβαση. Αυτό, το βιβλίο επιδιώκει να προτείνει και να αναδείξει ποικίλους στόχους και προτεραιότητες των αυτομεταφραστών διερευνώντας ένα πλήθος πρακτικών, που έχουν εφαρμοστεί σε διαφορετικούς πολιτισμούς ανά τον κόσμο. Επιπλέον, αποδεικνύεται ότι ο κλάδος της αυτομετάφρασης διευρύνεται όλο και περισσότερο ούτως ώστε να συμπεριλαμβάνονται σε αυτό η πολύγλωσση συνείδηση ή κοινωνία καθώς και τα αντιπροσωπευτικά κείμενα αυτών· κείμενα δηλαδή, που προσφέρουν βασικές γνώσεις για την όλο και πιο παγκοσμιοποιημένη κουλτούρα του σύγχρονου κόσμου.

ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΚΠ

Το προς μετάφραση κείμενο, που έχει συνταχθεί από την Susan Bassnett, θεωρητικό της μετάφρασης και της συγκριτικής λογοτεχνίας- στην συμβολή της οποίας έγινε νύξη παραπάνω-, πραγματεύεται ένα σχετικά νέο κλάδο της έρευνας των μεταφραστικών σπουδών, αυτόν της αυτομετάφρασης. Όταν αναφερόμαστε στην αυτομετάφραση, συνήθως, εννοούμε την *λογοτεχνική αυτομετάφραση (literary self-translation)*, που έχει αναγνωριστεί ως ειδικός κλάδος των μεταφραστικών σπουδών, τουλάχιστον από το 1998 και τη δημοσίευση της πρώτης έκδοσης του *Routledge Encyclopedia of Translation*, στην οποία συμπεριλαμβάνεται. Ένας από τους λίγους ορισμούς της, είναι αυτός τον οποίο πρότειναν οι Hokenson και Munson στο βιβλίο τους *The Bilingual Text: History and Theory of Self-Translation* (2007). Σύμφωνα με τους προαναφερθέντες, το κείμενο που υπόκειται σε διαδικασία αυτομετάφρασης είναι «το δίγλωσσο κείμενο, που έχει συνταχθεί από έναν/μία συγγραφέα, που μπορεί συγγράψει σε διαφορετικές γλώσσες και να μεταφράσει το κείμενο του/της από μια γλώσσα σε μια άλλη». (δική μου απόδοση)⁴

Στις πρώτες παραγράφους του ΚΠ πραγματοποιείται μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία της εξέλιξης της μεταφραστικής θεωρίας και αναφέρονται κάποιες από τις πρωτοποριακές ανά εποχή ιδέες και θεωρίες, που της έδωσαν μια νέα ώθηση. Μια τέτοια θεωρία είναι εκείνη των *πολυσυστημάτων (polysystem theory)*. Η θεωρία αυτή, που αναπτύχθηκε κυρίως κατά την δεκαετία του 1970, εισήγαγε την ιδέα ότι τα λογοτεχνικά κείμενα πρέπει να μελετώνται ως μέρη, που απαρτίζουν ένα ευρύτερο λογοτεχνικό σύστημα και όχι μεμονωμένα.

Αφού καθίσταται σαφές το γεγονός ότι η λογοτεχνία εντάσσεται σε πολιτιστικό, κοινωνικό, λογοτεχνικό και ιστορικό πλαίσιο, η θεωρία αυτή οδήγησε στην πολιτισμική στροφή του 1990. Ο όρος *πολιτισμική στροφή (cultural turn)* εμφανίζεται πρώτη φορά στην εισαγωγή της συλλογής δοκιμίων *Translation, History and Culture*, των Susan Bassnett και Andre Lefevere, όπου «ο πολιτισμός προσλαμβάνει μια ευρύτερη και πιο συγκεκριμένη σημασία από ότι στην περίπτωση της Περιγραφικής Μεταφρασεολογίας, καθώς οι εργασίες που παρουσιάζονται άπτονται της ιδεολογικής

⁴ Hokenson, Jan Walsh. και Munson, Marcella. (2007). *The Bilingual Text: History and Theory of Self-Translation*. Μάντσεστερ: St Jerome Publishing. σ. 1 “a bilingual text, authored by a writer, who can compose in different languages and who translates his or her texts from a language to another”.

διάστασης της μετάφρασης, μετα-αποικιοκρατικών θεμάτων και ζητημάτων φύλου και μετάφρασης⁵».

Επίσης, εκτός από τις ριζοσπαστικές αλλαγές και εξελίξεις, αναφέρονται χαρακτηριστικές μορφές του μεταφραστικού χώρου, που συνέβαλαν καθοριστικά μέσω του έργου τους στην πρόοδο των μεταφραστικών σπουδών. Ως τέτοια παραδείγματα αναφέρονται ενδεικτικά η Emily Apter, η Bella Brodzki, ο Michael Cronin, ο Lawrence Venuti. Και όσο η σύντομη ιστορική αναδρομή προσπελάζει την σύγχρονη εποχή έρχεται στο προσκήνιο το ζήτημα της αυτομετάφρασης. Περιπτώσεις συγγραφέων-αυτομετφραστών, που αναλύονται στο ΚΠ είναι οι εξής: Bella Brodzki, Nancy Huston, Borges, Maria Alice Gonçalves Antunes Mario Vargas Llosa, Joao Ubaldo Ribeiro, Rosselli, Milan Kundera, Vladimir Nabokov, Ngugi Wa Thiong’o, Umberto Eco, καθώς και του Rabindranath Tagore, που, όπως προαναφέρθηκε, δεν συμπεριλήφθηκε στην μεταφραστική διαδικασία λόγω του περιορισμού έκτασης.

Όπως προκύπτει από το προς μετάφραση απόσπασμα, κάθε συγγραφέας ωθείται στο να αυτομεταφράσει τις ιδέες του για διαφορετικούς λόγους, ακολουθώντας ένα εύρος πρακτικών, που ανταποκρίνονται στην ιδιοσυγκρασία και τους σκοπούς του. Από τους συμπεριλαμβανόμενους στο ΚΠ συγγραφείς, κάποιοι δυσκολεύτηκαν πολύ να ισορροπήσουν ανάμεσα στις γλώσσες στις οποίες δημιουργούσαν αν και σε αρκετούς η ανάγκη αυτή εκδηλώθηκε φυσικά. Ωστόσο, για όλους, ανεξαιρέτως, αποτέλεσε πρόκληση για την αναζήτηση της ταυτότητάς τους.

Από την άλλη πλευρά, το εν λόγω κείμενο παρουσιάζει την ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στην διαδικασία της αυτομετάφρασης και της μετάφρασης εν γένει. Υιοθετώντας την αντίληψη του Ngugi Wa Thiong’o, όπως αυτή περιγράφεται στο ΚΠ, η διαφορά αυτή έγκειται στο γεγονός ότι η πρώτη διόλου δεν εξαρτάται από ένα πρωτότυπο κείμενο αλλά από την ύπαρξη μιας ιδέας, που βρίσκεται στο μυαλό του δημιουργού και μπορεί να εκφραστεί με μια μορφή λόγου. Στην αυτομετάφραση τα κείμενα, που παράγονται, μπορούμε να πούμε ότι αποτελούν νοερές μεταφράσεις ενός ιδεατού πρωτοτύπου. Συμπερασματικά, κάθε δημιουργία, σε όποια γλώσσα και αν εκφραστεί, δεν ταυτίζεται με την ιδέα σε απόλυτο βαθμό, ούτε την αντιπροσωπεύει

⁵ Γραμμενίδης, Σίμος. (2009). *Μεταφράζοντας τον κόσμο του άλλου. Θεωρητικοί προβληματισμοί. Λειτουργικές προτάσεις*. Αθήνα: Διάλογος, σελ. 67.

αποκλειστικά. Αποτελεί, ωστόσο, εκείνη την δίοδο μέσω της οποίας μεταφέρεται κάποιο μήνυμα ή νόημα ενώ η πρωτότυπη ιδέα μένει ανεξάντλητη.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΠ

Σε αυτό το σημείο μπορούμε να ακολουθήσουμε την θεωρία της Katharina Reiß, σχετικά με την κατηγοριοποίηση των κειμένων, προκειμένου να αναλύσουμε το ΚΠ υπό ένα επιστημονικό πρίσμα. Κατά την Reiß, (στο Munday 2004: 124-127)⁶ τα είδη των διαφορετικών τύπων κειμένων κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες. Στο πλαίσιο της αναζήτησης κριτηρίων για την αξιολόγηση των μεταφράσεων, έκανε λόγο για πληροφοριακά, εκφραστικά ή λειτουργικά κείμενα όπου στο καθένα το γλωσσικό σημείο έχει πληροφοριακή, εκφραστική ή κλητική λειτουργία, αντιστοίχως. Το προς μετάφραση κείμενο είναι πληροφοριακό, καθώς εντοπίζεται απλή μετάδοση των πληροφοριών. Η διάσταση της γλώσσας, που χρησιμοποιείται για την μετάδοση των πληροφοριών αυτών είναι λογική και το κείμενο είναι εστιασμένο στο περιεχόμενο. Επομένως, σύμφωνα με τα παραπάνω, το ΚΣ πρέπει να μεταδίδει το αναφορικό ή εννοιολογικό περιεχόμενο του.

Επίσης, πρόκειται για μετάφραση ειδική, καθώς το ΚΠ μπορεί να αφορά σπουδαστές ή μελετητές του γνωστικού αντικείμενου της μετάφρασης και διακρίνεται από στοιχεία ειδικής γλώσσας, σύνταξης και τυποποιημένης ορολογίας. Η κειμενική ανάλυση διευκολύνει την μεταφραστική διαδικασία αφού, δεδομένων όλων των παραπάνω, και σε συνδυασμό με την μεταφραστική εντολή -που θα περιγραφεί ευθύς αμέσως-, χαράσσεται μια κατευθυντήρια γραμμή την οποία μπορεί να ακολουθήσει ο μεταφραστής για την ορθότερη απόδοση του ΚΠ στην άλλη κουλτούρα.

⁶ Munday, Jeremy (2004). *Μεταφραστικές Σπουδές: Θεωρίες και Εφαρμογές* (μτφ. Άγγελος Φιλιππάτος). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ. 124-127.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ

Η Christiane Nord στο έργο της *Text Analysis in Translation* υιοθετεί αρκετές από τις θέσεις της Katharina Reib προσθέτοντας την σημασία της μεταφραστικής εντολής ή όπως την ονομάζει η ίδια, της μεταφραστικής οδηγίας. Όπως επισημαίνει, μέσω αυτής ο μεταφραστής αποκτά μια μεθοδολογία και μπορεί να πορευτεί με βάση μια κατευθυντήρια γραμμή, που σε ικανοποιητικό βαθμό διευκολύνει τις επιλογές του. Η σημασία της μεταφραστικής εντολής έγκειται στο γεγονός ότι παρέχει πληροφορίες:⁷

Α) **για τις κειμενικές λειτουργίες**, που θα επιδιώκει το ΚΣ. Στην παρούσα περίπτωση, το ΚΠ έχει πληροφοριακή λειτουργία καθώς παρέχει πληροφορίες για την εξέλιξη της μετάφρασης ως κλάδου του επιστητού εστιάζοντας την θεματική του στον τομέα της αυτομετάφρασης. Η λειτουργία αυτή πρέπει να διατηρηθεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό στο ΚΣ.

Β) **για τους δέκτες**. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι το προς μετάφραση κείμενο είναι ειδικό, είναι εύλογο το γεγονός ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται είναι σχετικά περιορισμένο. Οι δέκτες αποτελούν ενήλικες, επιστήμονες του μεταφραστικού χώρου ή φοιτητές αυτού. Πρόκειται για ένα αναγνωστικό κοινό, που κατέχει βασικές θεωρητικές γνώσεις και αντιλαμβάνεται σε μεγάλο βαθμό την ορολογία. Μπορεί δε να παρακολουθήσει το σχετικά υψηλό υφολογικό επίπεδο, χωρίς να χρειάζεται ιδιαίτερες επεξηγήσεις ή πληροφορίες. Με αυτόν τον τρόπο καθορίζεται το ύψος και το επίπεδο λόγου, που θα υιοθετηθεί καθώς και το κίνητρο, τουτέστιν, ο λόγος για τον οποίο συντάχθηκε το αρχικό κείμενο και το γιατί αυτό τίθεται προς μετάφραση.

Γ) **για τον χρόνο και την πρόσληψη του κειμένου**. Το ΚΠ εκδόθηκε το 2013 ενώ το μετάφρασμα παράχθηκε το 2019. Συνεπώς, η μικρή χρονική διαφορά δεν θέτει κανένα ιδιαίτερο πρόβλημα αφού δεν πρόκειται για κείμενα μιας χρονικά απομακρυσμένης εποχής και η απόσταση ανάμεσα στον συντάκτη του πρωτοτύπου με τον μεταφραστή δεν είναι χαοτική.

Ε) **για το μέσο**. Το ΚΠ συνιστά δοκίμιο, που εμπεριέχεται σε χαρτόδετο βιβλίο με αρκετές αναφορές και μη λεκτικά στοιχεία (π.χ. πλάγια γράμματα, εισαγωγικά), που μεταφέρονται από το περιορισμένο σε 3.500 χιλιάδες λέξεις ΚΠ στο ΚΣ. Στην συγκεκριμένη έκταση δεν απαντώνται εικονογραφήσεις ή σχεδιαγράμματα για να χρειάζεται να μεταφερθούν.

ΣΤ) **για το κίνητρο**. Το ΚΠ αποτελεί επιστημονικό δοκίμιο, που σκοπό έχει να πληροφορήσει το αναγνωστικό του κοινό για την θεωρία της αυτομετάφρασης, εμπλουτίζοντας τις γνώσεις και διευρύνοντας τους ορίζοντες αυτού, επί του συγκεκριμένου θέματος. Το ίδιο κίνητρο υπάρχει και για το ΚΣ.

⁷ Munday, Jeremy. ο. π. σελ. 138-142.

Η μεταφραστική εντολή, εν προκειμένω, θεωρούμε ότι ταυτίζεται με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις του ΚΠ. Κατά τη μεταφραστική διαδικασία, λοιπόν, οι προσπάθειες εντείνονται στο να μεταδοθούν όλες οι πληροφορίες του ΚΠ προσανατολισμένες προς ένα κοινό, που έχει γνώσεις μεταφραστικής θεωρίας και ενδιαφέρεται για την θεματική της αυτομετάφρασης οπότε η απόδοσή του θα πραγματοποιηθεί σε ένα αντίστοιχα υψηλό ύψος προσαρμοσμένο στις νόρμες της ΓΣ. Ο μεταφραστής, επομένως, συγκρίνοντας την φυσιογνωμία του του ΚΠ με την φυσιογνωμία του ΚΣ, όπως αυτή περιγράφεται από την μεταφραστική εντολή, μπορεί να εξασφαλίσει ένα ποιοτικό αποτέλεσμα.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΛΥΣΗΣ

Η διαδικασία της μετάφρασης αποτελεί διαδικασία λήψης αποφάσεων. Κατά την διάρκεια αυτής, ο μεταφραστής καλείται να κάνει επιλογές και να προβεί σε αλλαγές, με σκοπό να εναρμονίσει το κείμενο της ΓΣ με το νέο επικοινωνιακό σκοπό και να παράγει ένα άρτιο, ρέον κείμενο και κυρίως αποδεκτό από το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Η διαδικασία αυτή δεν είναι εύκολη αφού, πολλές φορές, ο μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με την ανάγκη για επίλυση των μεταφραστικών προβλημάτων, που προκύπτουν λόγω της διαφορετικότητας και ασυμμετρίας των γλωσσών. Οι αποφάσεις που καλείται να πάρει για να γεφυρώσει τα κενά μεταξύ των γλωσσών, που αναδεικνύονται κατά τη μεταφραστική διαδικασία, και να εγείρει το οικοδόμημά του σε γερά θεμέλια, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αντιπροσωπευτικές της δημιουργικότητάς του. Για το στερέωμα του παρόντος μεταφράσματος αξιοποιήθηκε κατά βάση η θεωρία των Jean Paul Vinay και Jean Louis Darbelnet η οποία αναπτύχθηκε στο βιβλίο αυτών με τίτλο *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de Traduction (1958/1977)* και διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία της παρακάτω κατηγοριοποίησης μεταφραστικών προβλημάτων και τρόπων επίλυσης αυτών.

Σημασιολογικά- λεξιλογικά προβλήματα

♦ Δάνειο

Στην εν λόγω κατηγορία εντάσσονται λέξεις, που μεταφέρονται απευθείας από την ΓΠ στη ΓΣ, είτε αυτούσιες, είτε ενσωματωμένες στην νέα γλωσσική πραγματικότητα του πολιτισμού στόχου. Τα δάνεια ενδέχεται να είναι παλαιά και να έχουν ενσωματωθεί στο λεξικό της ΓΣ.

π.χ.

Activist	Ακτιβιστής
----------	------------

Στο σημείο αυτό δεν θα μπορούσε να μην γίνει νύξη στην απόδοση των νεολογισμών και των συμφυμάτων, που συνιστούν ένα ιδιαίτερα σημαντικό και συχνό μεταφραστικό πρόβλημα και η επιλογή απόδοσής τους μέσω δανείων, αποτελεί την πλέον διαδεδομένη πρακτική.

Νεολογισμοί (neologisms)

«Οι νεολογισμοί⁸ είναι νέοι όροι, που προκύπτουν για να εκφράσουν νέες πραγματικότητες, που δεν χρειάστηκε να ειπωθούν στο παρελθόν. Κατά τον Crystal πρόκειται για γλωσσικούς τύπους, που εφευρίσκει συνειδητά ή χρησιμοποιεί τυχαία ένας ομιλητής σε μια μόνο συγκεκριμένη στιγμή». Το φαινόμενο των νεολογισμών δημιουργεί ένα πλήθος νέων αναγκών στην ΓΣ, που οι ειδικοί μπορούν να διαχειριστούν, συνήθως με μεγαλύτερη επιτυχία, προτείνοντας νέους όρους όταν ο δανεισμός από καμία φυσική ή ειδική γλώσσα δεν επαρκεί για να εκφράσει το νέο νόημα. Βέβαια, οι προτάσεις τους δεν είναι βέβαιο ότι θα γίνουν αποδεκτές, θα παγιωθούν και θα εξαπλωθούν σε διεθνές οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Στην μετάφραση μας, χαρακτηριστικό παράδειγμα νεολογισμού αποτελεί η απόδοση του όρου *self-translation*. Πρόκειται για τεχνητή δημιουργία και συγκεκριμένα μεταφραστικό δάνειο, που έχει κανονιστικό χαρακτήρα. Η δάνεια λέξη προκύπτει από την μετάφραση των μορφημάτων ένα προς ένα. Η προέλευση αυτής από

⁸ Κελάνδριας, Παναγιώτης. (2007). Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων. Αθήνα: Διάυλος, σελ.84.

ειδικό επιστήμονα της αποδίδει εγκυρότητα. Αν μη τι άλλο, ο όρος δεν έχει ακόμα καθιερωθεί στην ελληνική μεταφραστική θεωρία και η ανωτέρω απόδοση είναι απλώς μια πρόταση, που επιλέχθηκε ανάμεσα σε άλλες ως ορθότερη. Η αμέσως επόμενη απόδοση, που κρίνεται πιθανή και λογική, είναι ο νέος όρος *ιδιομετάφραση*. Ετυμολογικά, το πρώτο συνθετικό αφορά την αρχαία ελληνική λέξη *ίδιος*. «Προφέρεται τρισύλλαβο (ί-δι-ος) και σημαίνει *προσωπικός, ατομικός*, χρησιμοποιείται δε σε λόγιες στερεότυπες εκφράσεις και σε άλλες σπάνιες περιπτώσεις».⁹ Ωστόσο, δεν αποτέλεσε την τελική επιλογή καθότι το πρώτο της συνθετικό έχει αποκτήσει πλέον αρνητικό φορτίο και θα προκαλούσε σύγχυση ως προς το περιεχόμενό της.

Το πρόβλημα της απόδοσης των νεολογισμών μπορεί να επιλυθεί, επίσης, με φωνολογική και μορφολογική προσαρμογή του όρου στη ΓΣ ή με περίφραση.

Συμφύμα (conflixe)

Ο Κελάνδριος (2007: 93-94), για να περιγράψει την έννοια του συμφύματος, στο σύγγραμμά του *Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων* βασίζεται στην ερμηνεία, που δίδεται σχετικά με αυτό στο *Λεξικό της Κοινής Ελληνικής* του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Σύμφωνα με αυτό, πρόκειται για «λεξικό στοιχείο (της αρχαίας ελληνικής ή λατινικής) με λειτουργία μεταξύ παραθήματος και συνθετικού που χρησιμοποιείται συνηθ. στην διεθνή επιστημονική ορολογία»¹⁰. Με βάση τον συγκεκριμένο ορισμό, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα συμφύματα δεν είναι «αυτοτελείς λέξεις αλλά λεξικά στοιχεία που συνδυάζονται με λέξεις για να κατονομάσουν νέα επιστημονικά δεδομένα.»¹¹

Στο πρωτότυπο, μεταξύ άλλων, απαντώνται τα λατινικής προέλευσης προθήματα: bi- και multi- τα οποία επιβεβαιώνουν την χρησιμότητά τους στην παραγωγή ορολογίας. Εν τούτοις, παρά την ομοιότητά τους στις γλώσσες στις οποίες εμφανίζονται, η μετάφρασή τους μπορεί να είναι προβληματική και να χρειαστεί να

⁹ Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. (2008). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

¹⁰ Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. (1998). *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

¹¹ Κελάνδριος, Παναγιώτης. ο.π. σελ. 93-94.

εφαρμοστούν οι τρόποι επίλυσης, που αναφέρθηκαν και στην περίπτωση των νεολογισμών.

♦ Έκτυπο

Το έκτυπο είναι μια μορφή δανείου καθότι πρόκειται για αυτούσια μεταφορά ενός ονοματικού, ρηματικού ή επιρρηματικού συνόλου από την μια γλώσσα στην άλλη. Μπορεί να είναι φραστικό ή δομικό. Τα φραστικά έκτυπα ακολουθούν τις νόρμες της ΓΣ, σε αντίθεση με τα δομικά, που τις αγνοούν. Στην παρούσα εργασία, ανάμεσα σε άλλες, συναντήσαμε και τις εξής περιπτώσεις, που αποδόθηκαν με την τεχνική του έκτυπου:

π.χ.

Multilingual	πολύγλωσσο
Socioeconomic	κοινωνικοοικονομικών

♦ Κατά λέξη μετάφραση

Όπως δηλώνει ο ίδιος ο όρος, η κατά λέξη μετάφραση είναι η λέξη προς λέξη μεταφορά των στοιχείων από την ΓΠ στη ΓΣ. Για τους Vinay & Darbelnet, τέτοιου είδους μετάφραση εφαρμόζεται όταν δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική από τον μεταφραστή και είθισται σε ζεύγη γλωσσών, που ανήκουν στην ίδια οικογένεια ή, που είναι φορείς συγγενών πολιτισμών. Έτσι, εν προκειμένω, είναι πρόδηλο το γεγονός ότι οι νόρμες και η ισοδυναμία ανάμεσα στην αγγλική και την ελληνική γλώσσα επιτρέπουν τέτοιου είδους μετάφραση αφού δεν επηρεάζεται η ροή ή το νόημα του παραγόμενου κειμένου.

π.χ.

Emily Apter, Bella Brodzki, Michael Cronin, Edwin Gentzler, Harish Trivedi, Sherry Simon, Maria Tymoczko, Lawrence Venuti and many others have written important books that take	Οι Emily Apter, Bella Brodzki, Michael Cronin, Edwin Gentzler, Harish Trivedi, Sherry Simon, Maria Tymoczko, Lawrence Venuti και πολλοί άλλοι έχουν γράψει σημαντικά βιβλία, που κατευθύνουν την σκέψη περί
--	---

thinking about translation into new, exciting realms.	μεταφράσεως σε νέα, συναρπαστικά όρια.
The term 'self-translation' is problematic in several respects, but principally because it compels us to consider the problem of the existence of an original.	Ο όρος <i>αυτομετάφραση</i> είναι προβληματικός από πολλές απόψεις, αλλά κυρίως επειδή μας ωθεί στο να θεωρούμε ως πρόβλημα την ύπαρξη πρωτοτύπου.

Υφολογικά προβλήματα

♦ Προσθήκη

Η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται σε δύο περιπτώσεις· α) όταν πρέπει να επεξηγηθεί μία πληροφορία, που μπορεί να μην είναι κατανοητή από τον αναγνώστη του ΚΣ και β) όταν στη ΓΠ παραλείπονται πληροφορίες, που μπορούν να εννοηθούν ενώ δεν ισχύει το ίδιο για τη ΓΣ.

π.χ.

and following a spell in prison as a political activist	και αφού πέρασε ένα διάστημα στη φυλακή <u>με την κατηγορία του</u> πολιτικού ακτιβιστή
Research across the landscape of Translation Studies	Η έρευνα στο <u>ευρύτερο</u> πεδίο των μεταφραστικών σπουδών

♦ Παράλειψη

Χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ένας όρος του ΚΠ είναι περιττός ή εκφράζεται μέσω κάποιου άλλου όρου ή έκφρασης στη ΓΣ προς αποφυγή πλεονασμών και υπερβολών.

π.χ.

Yet she <u>also</u> concedes that	Ακόμη, παραδέχεται ότι
The case of <u>a writer like</u> Ngugi Wa Thiongo	Η περίπτωση του συγγραφέα, Ngugi Wa Thiongo

♦ *Ισοδυναμία*

Κατά την τεχνική της ισοδυναμίας η έννοια μιας παγιωμένης έκφρασης της ΓΠ μεταφέρεται στο μετάφρασμα με την χρήση μιας παγιωμένης έκφρασης της ΓΣ. Βέβαια, η ισοδύναμη έκφραση μπορεί να έχει διαφορετικό ύφος και δομή σε σύγκριση με την έκφραση του πρωτοτύπου. Η εφαρμογή της συγκεκριμένης τεχνικής είναι συνηθέστερη κατά τη μετάφραση συμφράσεων, ιδιωτισμών, παροιμιών κ.λπ.

π.χ.

The decision <u>to break with</u> English	Η απόφαση να <u>απαλλαγεί</u> από τα Αγγλικά
just to note	Πληροφοριακά

♦ *Μετατροπή*

Η εν λόγω μεταφραστική τεχνική σχετίζεται με την επίλυση των ζητημάτων, που αφορούν στο ύφος του κειμένου. Επειδή, όπως είναι γνωστό, κάθε γλώσσα αποτελεί μια αναπαράσταση του τρόπου, που οι ομιλητές της αντιλαμβάνονται τον κόσμο υπάρχουν προβλήματα, που για να επιλυθούν χρειάζεται να μεταβληθεί η οπτική γωνία από την οποία παρέχεται μια πληροφορία στο ΚΣ.

π.χ.

an original can be said to exist at all	μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ένα πρωτότυπο υπάρχει
I repeat myself	Επαναλαμβάνομαι

Μορφολογικά και συντακτικά προβλήματα

♦ *Μεταβολή σύνταξης*

Σε αυτήν την κατηγορία μεταφραστικών προβλημάτων είναι αναγκαία η αλλαγή της σύνταξης ούτως ώστε ο λόγος στην ΓΣ να είναι ρέων και φυσικός. Ενδέχεται, λόγου χάρη, να χρειάζεται διαχωρισμός μιας περιόδου σε μικρότερες προτάσεις, δημιουργία δευτερευουσών ή αντίθετα δημιουργία μιας νέας μεγαλύτερης περιόδου λόγου.

Ενδέχεται να χρειάζεται μεταβολή της σύνταξης από ενεργητική σε παθητική και το αντίστροφο ή της σειράς με την οποία είναι τοποθετημένα τα στοιχεία μέσα στην πρόταση.

π.χ.

This chapter considers the multilingual work of a range of writers	Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάζεται το πολύγλωσσο έργο μια σειράς συγγραφέων
In her book on the Brazilian writer and self-translator, Joao Ubaldo Ribeiro, Maria Alice Gonçalves Antunes	Η Maria Alice Gonçalves Antunes, στο βιβλίο της, που αφορά στον βραζιλιάνο συγγραφέα και αυτομεταφραστή, Joao Ubaldo Ribeiro,

♦ *Μεταβολή αριθμού*

Ένα άλλο πρόβλημα, που ανακύπτει κατά τη μεταφραστική διαδικασία, είναι ο αριθμός στον οποίο μπαίνουν ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες κ.λπ. ο οποίος πολλές φορές μπορεί να χρειάζεται αλλαγή. Η μεταβολή του αριθμού αποτελεί μια από τις πλέον απαραίτητες μεταφραστικές τεχνικές για την παραγωγή ενός άρτιου και ορθού κειμένου στην ΓΣ. Στην αγγλική, παραδείγματος χάριν, υπάρχουν μη μετρήσιμα ουσιαστικά, που εμφανίζονται μόνο σε ενικό αριθμό, αν και για τον ελληνόφωνο αναγνώστη περιγράφουν ένα πλήθος πραγμάτων, οπότε πρέπει να μεταφερθούν στον πληθυντικό. Ανά περίπτωση, ενδέχεται να απαιτείται και το αντίστροφο.

π.χ.

perhaps across <u>genres or text types</u>	ίσως ανάλογα με το εκάστοτε είδος ή τύπο κειμένου
multilingual advertising	τις πολύγλωσσες διαφημίσεις

♦ *Μετάταξη*

Στην περίπτωση της μετάταξης, ένα μέρος του λόγου μετατρέπεται σε ένα άλλο, χωρίς να αλλάζει το νόημα. Για τους εισηγητές της παρούσας κατηγοριοποίησης, η μετάταξη είναι η πιο διαδεδομένη τεχνική μετάφρασης για την αντιμετώπιση προβλημάτων αφού

προσφέρει την επιλογή ποικίλων εναλλακτικών λύσεων. Μπορεί να είναι προαιρετική ή υποχρεωτική.

π.χ.

Including	Συμπεριλαμβανομένων
you're compatible	<i>εσείς οι δύο ταιριάζετε</i>

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΚΣ

Οι έμπειροι μεταφραστές συνηθίζουν να γράφουν για τα συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στη μετάφραση ... Σπάνια συλλογίζονται τα διάφορα στάδια που περνούν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και πολύ λιγότερο τους λόγους των επιλογών που κάνουν σε κάθε στάδιο.¹²

Ωστόσο, ο επαγγελματίας μεταφραστής καλείται να εκτιμήσει το αποτέλεσμα της δουλειάς του, να εντοπίσει τις αδυναμίες του και να βελτιωθεί. Οι λειτουργικές προσεγγίσεις καθορίζουν έναν αρκετά αντικειμενικό τρόπο αξιολόγησης της ποιότητας της μετάφρασης. Σύμφωνα με αυτές μια μετάφραση θεωρείται επιτυχημένη εάν πραγματοποιεί τους σκοπούς, που έθετε η μεταφραστική εντολή.

Η αξιολόγηση, επίσης, βασίζεται σε ποικίλα σημαντικά κριτήρια. Πρώτον, το κείμενο πρέπει να έχει συνοχή. Για να εξασφαλιστεί η συνοχή του ΚΣ εφαρμόστηκαν και οι επτά παράγοντες που προτείνουν οι de Beaugrande και Dressler. Πρόκειται για τα στοιχεία επανάληψης, παραλληλισμού, παράφρασης, αναφοράς, υποκατάστασης, έλλειψης και συνδετικότητας. Από αυτή την άποψη θεωρούμε την προσπάθεια μας αρκετά επιτυχημένη.

Δεύτερον, επειδή συχνά οι μεταφραστές αδυνατούν να αποστασιοποιηθούν από την μορφολογική και συντακτική δομή του πρωτοτύπου ή δεν έχουν άριστη γνώση της ΓΠ οδηγούνται σε παρανοήσεις. Για τον λόγο αυτό προχωρήσαμε σε ανάλυση του

¹² Κόνολι, Ντέιβιντ. (2012). *Ο Μεταφραστής και ο Ποιητής: μια εκλεκτική συγγένεια*. Αθήνα: Ύψιλον/βιβλία, Σελ.19.

εννοιολογικού περιεχομένου του ΚΠ -αξιοποιώντας όλους τους διαθέσιμους πόρους- αλλά και της βαθύτερης δομής του για να επιτύχουμε την παραγωγή ενός κειμένου, που δεν στερείται νοήματος, διακρίνεται, δηλαδή, από συνεκτικότητα. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο λόγος είναι φυσικός και ο αναγνώστης μπορεί να παρακολουθήσει την ροή των πληροφοριών.

Η συνοχή και η συνεκτικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την προθετικότητα, δηλαδή την πρόθεση του συγγραφέα. Εντοπίζοντας τις πληροφορίες, που θέλησε να μεταδώσει ο συντάκτης του ΚΠ και έπειτα από επεξεργασία και επαλήθευση αυτών θεωρούμε ότι τις μεταφέραμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στο ΚΣ παράγοντας ένα κείμενο αποδεκτό (αποδεκτότητα) από το αναγνωστικό κοινό για το οποίο προορίζεται.

Οι de Beaugrande και Dressler ορίζουν την πληροφορικότητα ως τον πέμπτο κειμενικό παράγοντα και αφορά στο βαθμό κατά τον οποίο το ΚΠ παρέχει στον αναγνώστη στοιχεία, που είναι νέα ή αναμενόμενα για αυτόν. Η παρουσία του μεταφραστή δεν μπορεί να μην αφήσει το ίχνος της και σε αυτήν την περίπτωση καθώς η συμβολή του είναι καθοριστική για να επιτύχει το ΚΣ τους ίδιους επικοινωνιακούς σκοπούς με το ΚΠ.

Έκτος κειμενικός παράγοντας είναι η καταστατικότητα η οποία περιγράφει τους παράγοντες, που αποδεικνύουν ότι ένα κείμενο σχετίζεται με μια συγκεκριμένη κατάσταση. Ακόμη και στην περίπτωση του ειδικού κειμένου, που κληθήκαμε να μεταφράσουμε η διαχείριση της καταστατικότητας αποτέλεσε βασική ευθύνη παρόλο που λόγω της διεθνούς τυποποίησης η καταστατικότητα πολλών κειμένων μπορεί να είναι ίδια. Γεγονός, που ισχύει, για παράδειγμα, στην πλειονότητα της επιστημονικής βιβλιογραφίας.

Τέλος, εξετάσαμε την διακειμενικότητα, τουτέστιν τον τρόπο με τον οποίο η Bassnett αναφέρεται σε άλλα κειμενικά είδη, όταν για παράδειγμα εισάγει στο δοκίμιο στοιχεία προφορικού λόγου, για να κρίνουμε πώς θα αντιμετωπίσουμε αυτήν την πρόκληση.

Σε γενικές γραμμές οι έννοιες και τα θέματα στο ΚΠ αναπτύσσονται σύμφωνα με λογική αλληλουχία. Από την άλλη πλευρά, η υψηλή πληροφορικότητα και ο μακροπερίοδος λόγος δυσχέραναν την αναγνωστική και μεταφραστική διαδικασία. Ωστόσο, με βάση το παραπάνω θεωρητικό υπόβαθρο σε συνδυασμό με την

δημιουργικότητα, την άριστη γνώση της ΓΣ και την κατάλληλη καθοδήγηση, θεωρούμε ότι παράξαμε ένα αξιόλογο μετάφρασμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι γεγονός ότι η επιστήμη της μετάφρασης είναι σχετικά πρόσφατη. Γύρω από αυτήν έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες και προσεγγίσεις, που διαμορφώνονται ανάλογα με τις θέσεις του εκάστοτε κριτικού υποκειμένου. Στην παρούσα εργασία, αυτό καθίσταται σαφές από την στιγμή που η μέχρι σήμερα μεταφραστική θεωρία προσαρμόστηκε σύμφωνα με την προσωπική μας θεώρηση αναφορικά με το μεταφραστικό γίνεσθαι.

Πέραν τούτου, ανάμεσα στα θέματα, που παρουσιάστηκαν, συγκαταλέγεται η εμφάνιση ενός νέου κλάδου στον τομέα των μεταφραστικών σπουδών, εκείνος της αυτομετάφρασης. Από όσα αναφέρθηκαν συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο κλάδος αυτός αντιμετωπίζεται με μεγάλη δυσπιστία καθότι θέτει υπό αμφισβήτηση τις περισσότερες - αν όχι όλες- παραδεδεγμένες αλήθειες και ισχύουσες σχετικές θεωρίες περί μεταφράσεως καθώς ακυρώνει το βασικό δίπολο στο οποίο βασίζεται η μεταφραστική θεωρία στην ολότητα της· εκείνο του πρωτοτύπου-μεταφράσματος. Αυτό, που χρειάζεται να γίνει κατανοητό, είναι το γεγονός ότι η αυτομετάφραση ξεπερνά τον σκόπελο της υποκειμενικής κατανόησης, ερμηνείας και διατύπωσης. Κλείνοντας, λοιπόν, το παρόν ακαδημαϊκό πόνημα ας μας επιτραπεί να κάνουμε δύο δυνητικές προβλέψεις. Ευελπιστούμε πως η έρευνα και η εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα του επιστητού κάποια στιγμή θα δικαιώσει την αυτομετάφραση καθιστώντας την ως μια ευρέως αποδεκτή πρακτική και πως η παρούσα εργασία θα αποτελέσει το έναυσμα και θα θέσει τα θεμέλια για την μετέπειτα ενασχόλησή μας με το συγκεκριμένο είδος μετάφρασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΗ Ή ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

- Γούτσος, Διονύσης. (2005). *Ο λόγος της μετάφρασης. Ανθολόγιο Σύγχρονων Μεταφραστικών Θεωριών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γούτσος, Διονύσης. (2012). *Γλώσσα. Κείμενο, Ποικιλία, Σύστημα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Γραμμενίδης, Σίμος. (2009). *Μεταφράζοντας τον κόσμο του άλλου. Θεωρητικοί προβληματισμοί. Λειτουργικές προτάσεις*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Δημητρούλια, Ξανθήππη και Κεντρωτής, Γιώργος. (2015). *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*. (ηλεκτρ. βιβλ.) Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Τελευταία προσπέλαση 30 Αυγούστου 2019 στο: <http://hdl.handle.net/11419/5252>
- Κεντρωτής, Γιώργος. (1996). *Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Κεντρωτής, Γιώργος. (2012). *Ανάποδα Ψαλίδια: Γλώσσα, Μετάφραση, Λογοτεχνία, Ποδόσφαιρο*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Κόνολι, Ντέιβιντ. (2012). *Ο Μεταφραστής και ο Ποιητής: Μια Εκλεκτική Συγγένεια*. Αθήνα: Ύψιλον/βιβλία.
- Μπατσαλιά, Φρειδερίκη. (2001). *Περί Μεταφράσεως Σύγχρονες Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Κατάρτι.
- Munday, Jeremy (2004). *Μεταφραστικές Σπουδές: Θεωρίες και Εφαρμογές*. μτφ. Άγγελος Φιλιππάτος. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Nord, Christiane (2004). *Η Μετάφραση ως στοχευμένη δραστηριότητα: Εισαγωγή στις Λειτουργικές Προσεγγίσεις*. μτφ. Σίμος Π. Γραμμενίδης και Δέσποινα Δ. Λάμπρου. Αθήνα: Δίαυλος.
- Τσίγκου, Μαρία Α. Μ. (2011). *Γλωσσολογία & Μετάφραση. Προσεγγίζοντας την Μεταφραστική Μονάδα. Εφαρμογή στο ζεύγος Γαλλικής-Ελληνικής*. Αθήνα: Δίαυλος.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Baker, Mona & Saldanha, Gabriela. επιμ. (2009). *Encyclopedia of Translation Studies*. (2^η έκδοση). Λονδίνο/ Νέα Υόρκη: Routledge.
- Beaugrande (de), Robert-Alain και Dressler, Wolfgang. (1981). *Introduction to Text Linguistics*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Longman.
- Hokenson, Jan Walsh. και Munson, Marcella. (2007). *The Bilingual Text: History and Theory of Self-Translation*. Μάντσεστερ: St Jerome Publishing.
- Vinay, Jean Paul και Darbelnet, Jean Louis. (1958/1977). *Stylistique compare du français et de l'anglais. Méthode de Traduction.*, Παρίσι: Didier.

ΠΗΓΗ

- Cordingley, Anthony. (2013). *Self-Translation: Brokering Originality in Hybrid Culture*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Bloomsbury.

ΛΕΞΙΚΑ

ΕΝΤΥΠΑ

- Collins (2006). *English-Greek Dictionary*. Λονδίνο: Harper Collins Publishers.

Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. (1998). *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. (1998). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ

Glosbe. *English-Greek*. Τελευταία πρόσβαση: 31 Αυγούστου, 2019 στο <https://el.glosbe.com/en/el>.

Wordreference. *Αγγλοελληνικό λεξικό*. Τελευταία πρόσβαση: 31 Αυγούστου, 2019 στο <https://www.wordreference.com>

ΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

British Council. (2011). *Susan Bassnett: Bibliography*. Τελευταία πρόσβαση: 4 Σεπτεμβρίου, 2019 στο <https://literature.britishcouncil.org/writer/susan-bassnett>